

Investointien aikaistamista ja muita toimenpiteitä valmisteleva työryhmä

MUISTIO

Saatteeksi

Valtiovarainministeriö asetti 24.4.2009 talouden kasvupotentiaalia vahvistavia investointeja valmistelevan virkamiestyöryhmän hallituksen kehysneuvotteluissa 24.3.2009 päätetyn mukaisesti. Työryhmän tehtävänä oli valmistella talouden tulevaa kasvupotentiaalia vahvistavia uusia t&k- ja muita investointeja ja hankintoja, jo päätettyjen ja suunnitteilla olevien investointihankkeiden ja hankintojen aikaistamista ja muita taloustilanteen vuoksi vaikeuksissa olevien toimialojen tukitoimia. Työryhmän tuli arvioida, millainen valtion varojen käyttö olisi tarvittaessa tarkoituksenmukaista ottaen huomioon jo tehdyt ratkaisut.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut budjettipäällikkö Hannu Mäkinen ja sen jäsenenä ekonomisti Pekka Sinko valtioneuvoston kansliasta, lähetystöneuvos Anne Ahonen ulkoasiainministeriöstä, erikoissuunnittelija Riitta Punju oikeusministeriöstä, talousjohtaja Jukka Aalto sisäasiainministeriöstä, kansliapäällikkö Kari Rimpä puolustusministeriöstä, neuvotteleva virkamies Juha Majanen valtiovarainministeriöstä, suunnittelupäällikkö Kirsi Kangaspunta opetusministeriöstä, neuvotteleva virkamies Sirpa Karjalainen maa- ja metsätalousministeriöstä, ylijohtaja Juhani Tervala liikenne- ja viestintäministeriöstä, alivaltiosihteeri, ylijohtaja Kalle J. Korhonen työ- ja elinkeinoministeriöstä, johtaja Riitta Sääntti sosiaali- ja terveysministeriöstä ja talousjohtaja Oili Hintsala ympäristöministeriöstä. Työryhmän sihteerinä ovat toimineet budjettineuvos Pekka Pelkonen ja finanssisihteeri Jonna Berghäll valtiovarainministeriöstä.

Työryhmä laati toimeksiantoonsa pohjautuvat toimenpiteiden arviointikriteerit, joissa korostettiin mm. nopeita työllisyysvaikutuksia, kustannustehokkuutta, kotimaisuutta ja pitkän aikavälin hyötyjä. Työryhmä pyysi ministeriöitä toimittamaan työryhmän toimeksiantoon kuuluvia ehdotuksia aikaisemmista ja uusista investoinneista, hankinnoista, hankkeista ja muista toimenpiteistä. Kaikkiaan joko ministeriöiltä tai virkamiestyöryhmän jäseniltä saatiin n. 140 toimenpide-ehdotusta, joita käsiteltiin työryhmässä ja sen valmistelujaostossa.

Työryhmä kokoontui 29.4–18.6.2009 välisenä aikana yhteensä seitsemän kertaa. Lisäksi työryhmän ns. valmistelujaosto kokoontui neljä kertaa. Työryhmä on kuullut valtiovarainministeriön kansantalousosastoa eri toimialojen suhdannenäkymistä ja saaneet heiltä asiaa koskevan muistion. Lisäksi työryhmän puheenjohtajisto ja sihteeristö ovat tavanneet Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen ja Elinkeinoelämän keskusliiton asiantuntijoita.

Helsingissä 27.7.2009

Hannu Mäkinen

Jukka Aalto

Anne Ahonen

Oili Hintsala

Kirsi Kangaspunta

Sirpa Karjalainen

Kalle J. Korhonen

Juha Majanen

Riitta Punju

Kari Rimpi

Pekka Sinko

Riitta Säntti

Juhani Tervala

Jonna Berghäll

Pekka Pelkonen

1 Katsaus talouden näkymiin

Kansainvälinen taloudellinen tilanne

Finanssikriisi on järkyttänyt voimakkaasti koko maailmantaloutta. Sekä maailmankauppa että -tuotanto ovat supistuneet. Taantuma koettelee ensi kertaa yhtäaikaisesti koko maailmantaloutta. Vaikutukset kohdistuvat etenkin niihin maihin, joille ulkomaankaupan merkitys on keskimääräistä suurempi. Euroopassa tällaisia maita ovat mm. keskeiset kauppakumppanimme Saksa ja Ruotsi. Lisäksi taantuma kohdistuu syvästi myös useisiin muihin läheisiin kauppakumppaneihimme sekä Euroopassa että sen ulkopuolella.

Euroalueella kehitys vuoden 2009 ensimmäisellä neljänneksellä oli ennakoitua heikompa, mutta odotukset ovat vahvistumassa. Talouden elpyminen riippuu kansainvälisen vientikysynnän tilan ohella paljolti rahoitusmarkkinoiden kehityksestä. Pankkien tilanne on kohentunut tehtyjen toimenpiteiden johdosta. Riskinä on, että samaan aikaan pankkien tappioiden kasvu kuitenkin vähentää niiden kykyä vastata yritysten ja kotitalouksien luottotarpeeseen. Tilanne rahoitusmarkkinoilla voi normalisoitua täysin vasta kun välttämättömät uudelleenjärjestelyt ja arvonalennukset on tehty.

Finanssikriisin ja varallisuusarvojen laskun jälkien paikkaaminen tulee kestämään pitkään ja maailmantaloudella voi olla edessä useampivuotinen hitaan kasvun kausi. Lienee selvää, että sellaisiin olosuhteisiin, joiden varaan teollisuusmaiden viimevuosien nopea kasvu rakentui, ei voida enää palata mm. väestön ikääntymisen vuoksi.

Suomen näkymät

Maailmantalouden ja -kaupan taantuma on iskenyt Suomeen jyrkemmin kuin useimpiin eurooppalaisiin kumppaneihin, sillä taloutemme on keskimääräistä riippuvaisempi teollisuustuotannosta ja viennistä. Ulkomaisen kysynnän romahtamisen lisäksi kotimainen kysyntä supistui alkuvuonna, sillä kotitaloudet lisäsivät säästämistään ja yritykset siirsivät investointejaan. Talous supistui yhtä nopeasti kuin 1990-luvun alun heikoimpina aikoina. Teollisuus- ja rakennusyritysten sekä kotitalouksien luottamus ei kuitenkaan ole enää vuoden vaihteen jälkeen heikentynyt. Uuteen kasvuun pääseminen on kuitenkin pitkäaikainen prosessi ja vientiriippuvuutemme takia talous lähtenee nousuun vasta kansainvälisen elpymisen ja vientikysynnän myötä. Talous supistuu valtionvarainministeriön kesäkuun ennusteen mukaan Suomessa tänä vuonna noin kuusi prosenttia, eikä lisäännä merkittävästi vielä ensi vuonnakaan.

Työllisyys on alentunut tuotannon romahtamiseen verrattuna vasta suhteellisen vähän, mutta myös lomauttamiset supistavat työpanosta. Työttömyysaste tulee kuitenkin nousemaan nopeasti kun talouden supistuminen jatkuu ja se on noin 9 prosenttia tänä vuonna ja 10 prosenttia ensi vuonna. Kuluttajahintojen nousuvauhti hidastui edelleen alkuvuonna 2009 ulkomaisten hintapaineiden pienentyessä. Inflaatio, jonka odotetaan käyvän kesän aikana negatiivisena, palanee positiiviseksi talouden laskuvaiheen hellittäessä ja kun hintakehityksen alentumisen tärkeimmät taustatekijät – energian hintojen ja korkojen lasku – lakkaavat vaikuttamasta. Keskimäärin kuluttajahinnat säilyvät tänä vuonna suunnilleen viime vuoden tasolla.

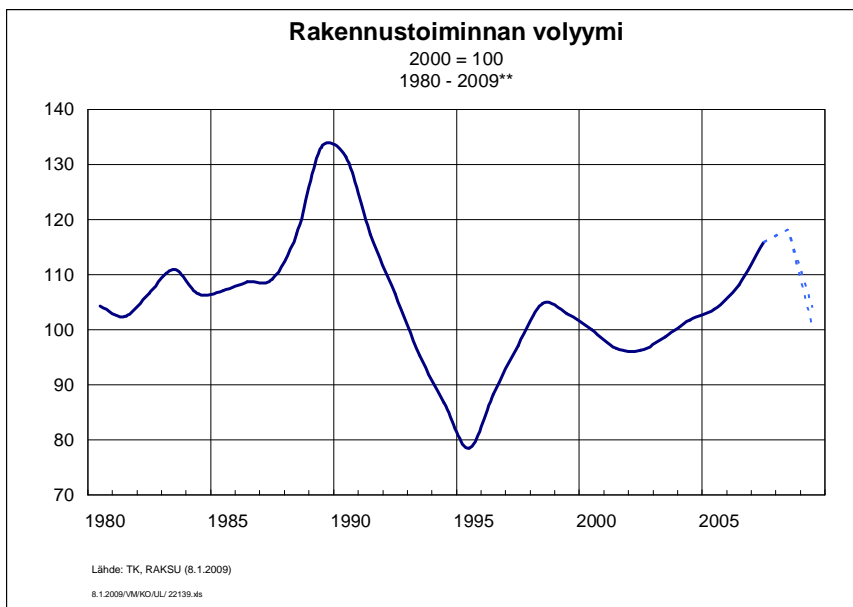
Toimialojen taloustilanne

Virkamiestyöryhmä on kuullut valtiovarainministeriön kansantalousosastoa eri toimialojen suhdannenäkymistä ja saanut kansantalousosastolta asiaa koskevan muistion. Lisäksi työryhmän puheenjohtajisto ja sihteeristö ovat tavanneet Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen ja Elinkeinoelämän keskusliiton asiantuntijoita toimialojen suhdannetilanteista.

Teollisuuden tilanne on vaikea kaikilla toimialoilla, pahin vientiin suuntautuvilla. Tuotanto on kuluvan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä heikentynyt edellisvuoteen nähden eniten puutavateollisuudessa -36 %, rakennustuoteteollisuudessa -35 %, ja metallien jalostuksessa -34 %, jotka kaikki ovat erittäin suhdanneherkkiä aloja. Seuraavaksi suurimmat putoajat ovat kulkuneuvojen valmistus -33 % ja paperiteollisuus -29 %. Metsäteollisuuden ongelmat alkoivat kuitenkin jo kauan ennen finanssikriisiä ja paperiteollisuuden tuotanto ja vienti kääntyivät laskuun jo vuoden 2008 alussa. Elektroniikkateollisuudessa toimitusajat ovat lyhyet, joten myös siellä kysynnän hiipuminen on näkynyt tuotannossa nopeasti. Alan tuotanto väheni tammi-maaliskuussa 27 % ja uudet tilaukset 36 %. Koneiden ja laitteiden valmistuksessa tuotanto on pudonnut ”vain” -18 %, sillä alan pitkät tilaukset takaavat työtä pitempään kuin muilla aloilla. Taantumaodotukset ovat kuitenkin vähentäneet jyrkästi uusia tilauksia (ensimmäisellä neljänneksellä -59 % viime vuoden vastaavaan aikaan verrattuna). Koneiden, kuten kaikkien investointitavaroiden, tuotannossa jouduttaneen varautumaan keskimääräistä hitaampaan nousuun, sillä niiden kysyntä tavallisesti kasvaa vasta kun uusi nousukausi on vauhdissa.

Maaliskuussa teollisuuden kausitasoitettu tuotanto lisääntyi helmikuusta pari prosenttia eikä putous edellisvuoteen nähden (laaja teollisuus -16,5 % ja tehdasteollisuus -20,4 %) ollut yhtä dramaattinen kuin tammi-helmikuussa. Uudet tilaukset vähenevät edelleen ja tällä hetkellä kyse onkin ennen muuta siitä, että vuoden alun voimakas lasku on loivenemassa. Tilauksien ja kysynnän hiipussa voivat useat, erityisesti pk-yritykset, ajautua likviditeettiongelmiin kesän kuluessa.

Talonrakennusalan suhdannekuva on uudisrakentamisen osalta heikko, mikä johtuu keskeisesti myös alan huippusuhdanteesta vuoden 2008 talonrakentamisen volyymin kivuttua korkeimmalle tasolle sitten rakentamisen ns. hullun vuoden 1990.

Talonrakentamisen uudistuotannon arvioidaan vähentyvän tänä vuonna neljänneksen, ja korjausrakentamisen kasvusta huolimatta talonrakentaminen jäisi kaikkiaan liki 15 % viimevuotista pienemmäksi. Alenevan suunnan ennustetaan jatkuvan myös ensi vuonna, mutta hidastuen. Talonrakentamisen työvoiman kysyntä alenisi vuonna 2009 vuosien 2000–2007 keskitasolle, mitä ei voi pitää kovin dramaattisena tilanteena. Vuonna 2010 kysynnän arvioidaan laskevan vielä jonkin verran.

Asuntoaloituksia arvioidaan olevan tänä vuonna korkeintaan 18 000 (viime vuonna 24 000 ja toissavuonna liki 31 000) ja ensi vuonna suunnilleen saman verran. Asuntojen korjaustoimintaa vilkastuttaa kotitalousvähennyksen tuntuva nosto kuluvan vuoden alusta sekä vuokratulo- ja asunto-osakeyhtiöille tänä vuonna poikkeuksellisesti myönnettävä 10 %:n korjausavustus. Uudistuotannon

vähentyminen edesauttaa työvoiman saatavuutta kasvavaan korjaustoimintaan etenkin kasvukeskusten asunto-osakeyhtiöissä, joilla on ollut monena vuonna vaikeuksia työvoiman saannissa. Kun kotitalouksien ostovoima kasvaa mm. ansioiden ja eläkkeiden nousun, päätettyjen elvytystoimien ja matalan inflaation johdosta, ja rakennuskustannukset ovat laskemassa, edellytyksiä on arvioitua suuremmallekin rakennustoiminnalle, mikäli työllisyyskehitys pysyy kohtuullisena ja yleinen luottamus taloudelliseen tilanteeseen kohoaa. Vahvana elvyttävänä tekijänä toimii uusien asuntolainojen korkotason painuminen poikkeuksellisen matalalle vajaan 3 % tasolle. Alan sopeutumistarve jääneekin selvästi vuosien 1990–1995 pudotusta pienemmäksi.

Muussa rakentamisessa erityisesti toimistotilojen aloitukset jäävät vähäisiksi. Liikerakennusten aloitukset putoavat liki 50 %, mutta määrä on silti suunnilleen pitkän aikavälin keskitasoa. Teollisuusrakentamisen määrä kääntyi laskuun loppuvuodesta 2008, ja voimakkaasti aleneva suunta jatkunee tänä vuonna.

Julkisten palvelurakennusten uudistuotanto lisääntyi viime vuonna yli neljänneksen. Kun julkisten palvelurakennusten myönnettyjen lupien vuosisumma oli kuluvan vuoden maaliskuussa 10 % suurempi kuin vuotta aiemmin ja vanhan kannan korjaustoimiin on suunnattu merkittäviä elvytystoimia, julkisten palvelurakennusten tuotanto lisääntyy myös tänä ja ensi vuonna. Sen osuus kaikesta talonrakentamisesta on kuitenkin vain noin kymmenesosa.

Maa- ja vesirakentamisen määrä oli viime vuonna ennätysellinen ja pysyy usean suurhankkeen sekä korjaukseen ja kunnossapitoon suunnattujen panostusten ansiosta suurena myös lähivuodet. Tänä vuonna alan tuotanto supistuu hetkellisesti hieman mm. joidenkin suurhankkeiden loppumiseen ja uusien suurhankkeiden aloituksiin liittyvien ajoitustekijöiden takia sekä kuntien investointimahdollisuuksien heikkenemisen ja toistaiseksi keskeytettyihin kaivoshankkeisiin liittyvien tie- ja ratatöiden lykkääntymisen seurauksena. Tänä vuonna on mm. aloitettu uutena hankkeena 590 milj. euron kustannusarviolla Kehäradan ja asemien rakentaminen. Vuoden lopulla on tarkoitus käynnistää n. 700 milj. euron kustannusarviolla Länsimetron rakentaminen. Haastavin tilanne on uusien talonrakennusten pohjatöihin painottuneilla toimijoilla. Maa- ja vesirakennusalan kokonaistilanteen kannalta on syytä panna merkille, että toukokuussa 2009 noin viidennes yrityksistä koki toimintaa uhkaavaksi tekijäksi vaikeudet ammattikoulutetun työvoiman saannissa.

Päätetyt talonrakentamista ja maa- ja vesirakentamista elvyttävät toimenpiteet alkavat vaikuttamaan kunnolla vasta loppuvuodesta 2009, ja niiden työllistävä vaikutus on suurimmillaan vuonna 2010.

Kaupan ja palveluiden ala on riippuvainen muiden toimialojen tilanteesta sekä kotitalouksien luottamuksesta, johon vaikuttaa mm. työttömyystilanne. Palveluissa liikevaihto on supistunut erityisesti kuljetus- ja varastointialalla, tammi-maaliskuussa -11 % vuodentakaisesta. Kuljetusalan heikko tilanne on seurausta teollisuuden ja rakentamisen supistumisesta, joille kuljetusala tarjoaa palveluita. Hotelli- ja ravintola-alan kysyntää heikentää yleinen työttömyyden kasvu.

Kotimaan kaupan korkeasuhdanne päättyi jo kesällä 2008 ennen finanssikriisin synkintä vaihetta. Syksyllä romahtanut kuluttajien luottamus, vientikysynnän tyrehtyminen ja rakennusalan vaikeudet vetivät kaupan mukanaan taantumaan. Tammi-huhtikuussa kysyntä oli edelleen heikkoa ja myynti supistui 14 % vuodentakaisesta. Myynnin lasku on koskettanut kaikkia kaupan alatoimialoja. Alatoimialoista moottoriajoneuvojen kauppa on suhdanneherkin ja sen volyyymi supistui tammi-huhtikuussa 32 %, kun tukkukaupan volyyymi putosi 13 % vuodentakaisesta ja vähittäiskaupan 3 %.

Kaupan alan tilanteen heikkeneminen on pysähtynyt keväällä. Edessä olevan työttömyyden kasvun voidaan kuitenkin olettaa pitävän vähittäiskaupan ja moottoriajoneuvojen myynnin jatkossakin heikkona. Toisaalta Tilastokeskuksen kuluttajabarometrin mukaan kuluttajien luottamus talouteen vahvistui selvästi toukokuussa, mikä voi heijastua myönteisesti kotimarkkinakysyntään.

Työryhmä on päättänyt toimialojen suhdannetilanteista saamiensa tietojen pohjalta seuraaviin näkemyksiin:

Teollisuuden suhdannetilanne on kokonaisuudessaan heikko, mutta koska kyse on pääsääntöisesti vientijohtoisesta ongelmasta, vaikutusmahdollisuudet siihen ovat hyvin rajalliset.

Talonrakentamisessa suhdannekuva on heikko, joskin täytyy muistaa rakentamisen olleen vuonna 2008 poikkeuksellisen korkealla. Uudistuotannon volyymissä on tapahtunut pudotus, mutta korjausrakentamisen puolella on nähtävissä nousua. Osaavan työvoiman riittävyys tällä osa-alueella voi muodostua jopa ongelmaksi joidenkin ammattiryhmien kohdalla.

Maa- ja vesirakentamisessa vuosi 2008 oli talonrakentamisen tapaan ennätysellinen. Vuonna 2009 tuotanto supistuu hetkellisesti kunnes uudet hankkeet käynnistyvät todenteolla vuoden 2010 puolella. Suhdanneongelmia on etenkin pienimuotoisemmissa talonrakennusten pohja- ym. töihin keskittyneissä yrityksissä.

Kaupan ja palveluiden alalla on tapahtunut supistumista. Tulevaisuuden näkemykset ovat osin ristiriitaiset: toisaalta kasvavan työttömyyden uskotaan supistavan kotimaista kysyntää, mutta toisaalta kuluttajille ja kaupan alalle osoitetut kyselyt ovat näyttäneet myös merkkejä kasvavasta luottamuksesta.

Julkisen talouden tila

Taloudellisen tilanteen synkkenemisen myötä myös julkisen talouden rahoitusasema heikkenee tuntuvasti. Tänä vuonna kokonaistuotannon supistuminen ja työttömyyden kasvu johtavat julkisen talouden tulojen pienenemiseen. Samanaikaisesti menot jatkavat kasvuaan joskin hieman aiempaa hitaammin. Julkiseen talouteen syntyy valtiovarainministeriön arvion mukaan vuonna 2010 runsaan neljän prosentin alijäämä suhteessa kokonaistuotantoon.

Taluskriisi tuntuu valtiontaloudessa voimakkaimmin suhdanneherkkien meno- ja tuloerien kautta. Taantuma näkyy ensi vaiheessa yritysten heikkona tuloskehityksenä, pääomatulojen supistumisena ja kotitalouksien käyttäytymisen muuttumisena aiempaa varovaisemmaksi. Näiden tekijöiden seurauksena valtion saamat verotulot supistuvat tuntuvasti. Kansantalouden tilinpidon mukainen valtiontalouden alijäämä painuukin valtiovarainministeriön maaliskuisen arvion mukaan ensi vuonna yli 5 prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon. Myös kuntatalouden tila heikkenee selvästi kuntien verotulojen supistuessa ja palkkamenojen kasvun jatkuessa taloustilanteeseen nähden nopeana. Ainoastaan työeläkerahastot säilyvät edelleen ylijäämäisinä.

Edellytykset julkisen talouden nopealle toipumiselle taluskriisin seurauksista ovat heikot. Ilman julkista taloutta vahvistavia toimenpiteitä tai voimakasta talouskasvua julkinen talous uhkaa säilyä alijäämäisenä pitkään. Syvä taantuma voi nopeuttaa eläkkeellesiirtymistä ja siten aikaistaa ikääntymiseen liittyviä kielteisiä vaikutuksia niin talouskasvuun kuin julkiseen talouteenkin. Taluskriisi heikentää olennaisesti arviota julkisen talouden kestävyyydestä myös pidemmällä aikavälillä. Uusien EU:n talouspoliittisen komitean alaisen ikääntymistyöryhmän laskelmien mukainen arvio kestävyyyden turvaavasta julkisen talouden nettoluotonannosta keskipitkällä aikavälillä on n. 4½ % suhteessa bruttokansantuotteeseen. Tästä ollaan ainakin lähivuosina erittäin kaukana.

Nykyisestä taluskriisistä toipuminen kestää pitkään. Lamasta selviytymistä 1990-luvulla edesauttoi merkittävästi suomalaisen sähköteknisen teollisuuden nousu. Vastaavanlaista ilmiötä ei ole tällä hetkellä näköpiirissä. Viime vuosien vahva julkisen talouden tila oli ennen muuta pitkän korkea-

suhdanteen synnyttämien poikkeuksellisen korkeiden vero- ja omaisuustulojen ansiota. Vastaava kehitys tuskin toistuu lähivuosina.

2 Julkisen vallan toimenpidemahdollisuudet

Valtion vaikutusmahdollisuudet

Valtiolla on etenkin lyhyellä aikavälillä rajalliset vaikutusmahdollisuudet yksityisen sektorin tai muun julkisen sektorin toimintaan. Verotuksen, sääntelyn purkamisen, toimintaedellytyksiä parantavien investointien, tilausten ja valtion tuen kautta on kuitenkin ainakin periaatteessa mahdollista edesauttaa yksityistä aktiviteettia. Tilausten ja suoran tuen käyttö ovat mm. EU:n valtiontuki- ja kilpailusäännösten vuoksi mahdollisia varsin rajoitetusti. Käytännössä useiden keskeisten toimialojen ja niiden yritysten aseman parantaminen ei ole tilauksilla ja suoralla tuella mahdollista.

Kuntien toimintaan voidaan vaikuttaa veroperusteiden ja valtionapujen sekä sääntelyn muutosten kautta. Kuntien taloudelliset vaikeudet ajavat niitä harkitsemaan verojen korotuksia, millä voi olla taantumavaiheessa haitallisia vaikutuksia. Uusia kuntien menopainetta helpottavia keinoja on välttämätöntä valmistella, kuten jo tapahtuukin mm. normien purku- ja tuottavuushankkeissa. Myös kuntien päätöksenteon organisointia olisi voitava ravistella ennakkoluulottomasti.

Tässä selvityksessä ei ole tarkasteltu kuntien toiminnan tai verotuksen muutostarpeita, koska niitä koskeva valmistelu on meneillään erillisenä. Työryhmä ei myöskään ole tarkastellut taloudellisen kasvun edellytyksiä turvaavia toimia, joita tarkastellaan mm. ns. Tanskasen ryhmässä. Tulevaisuuden kasvupotentiaalia vahvistava vaikutus katsotaan kuitenkin eduksi ehdotettujen toimenpiteiden keskinäisessä vertailussa.

Työryhmä ei ole pitänyt perusteltuna ehdottaa sellaisia elvyttäviä toimenpiteitä, jotka johtaisivat valtion merkittävään lisävelkaantumiseen. Kun otetaan huomioon jo tehdyt toimenpiteet sekä valtion vaikutusmahdollisuudet, ei suuren luokan lisäelvytystoimien uskota tuovan sellaista nettohyötyä, jonka vuoksi valtion muutoinkin ylisuurta alijäämää tulisi kasvattaa. Suuri alijäämäisyys on ruokkimassa kumuloituvaa velkaantumiskierrettä.

Lisävelkaantumista edellyttävät talouspoliittiset toimet merkitsisivät nykyisessä tilanteessa suurta riskiä julkisen talouden kestävyuden kannalta. Merkittävä rahankäyttö lisäelvytykseen voisi heikentää luottamusta valtion selviytymisen edellytyksiin. Tämä saattaisi pienentää kotimaista yksityistä kysyntää ja heikentäisi valtion luottokelpoisuusarviointia. Yhä useammat tietävät, että ikärakennemuutoksen epäedullisten meno- ja tulovaikutusten vuoksi valtiontalouden kyky kantaa kasvavia velanhoitomenoja heikkenee tulevina vuosina samaan aikaan kun velanhoitomenojen ennakoitaan kasvavan sekä velkakannan kasvun että kansainvälisten korkotasojen ajan myötä tapahtuvan normalisoitumisen myötä. Yritykset, kotitaloudet ja muut talousyksiköt arvioivat mm. tulevien julkisen talouden tasapainottoimien mittaluokkaa ja aikataulua, mikä vaikuttaa niiden päätöksentekoon. On tärkeätä ylläpitää luottamus valtion kykyyn kantaa vastuu talouden kestävydestä pitkällä aikavälillä. Tältä kannalta valtion menojen pitäminen valtiontalouden kehyksen puitteissa luo vakautta. Luottamusta ei lisää pyrkimys etsiä vain miellyttäviä selviytymiskeinoja eikä luottamusta heikennä päättäväisyys tarttua myös ikäviltä maistuviin rohtoihin.

Vientisidonnaisten toimialojen kohtaama ongelma on ensisijaisesti kysynnän romahtaminen, jolloin kotimaisen talouspolitiikan vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset. Kysymykseen tulevat lähinnä viennin rahoituksen pullonkauloja helpottavat luotto- ja takausjärjestelyt sekä koulutuksen tarjoaminen työtä vaille jääneille. Julkisten hankintojen aikaistaminen ja myös lisääminen ovat paikallaan, mikäli hankinnat ovat järkeviä pitkälläkin aikavälillä ja niille löytyy kotimaasta kilpailukykyisiä tuottajia. Näihin tarkoituksiin valtio on jo suunnannut mittavat lisäpanostukset vuoden 2009 budjetissa ja ensimmäisessä lisäbudjetissa. Silti on aiheellista arvioida, voidaanko toimenpidekokonaisuutta vielä täydentää. Samalla on kuitenkin pidettävä mielessä, että syrjäytymisvaikutuksen takia julkisten hankintojen lisäämisen vaikutus taloudelliseen aktiviteettiin jää monesti vähäiseksi.

Työryhmä on hakenut keinoja, joilla voidaan valtiontalouden kehityksen ja valtion tuottavuusohjelman puitteissa pysyen lisätä työllisyyttä ja talouden aktiiviteettia. Näillä reunaehdoilla optimaalisia ovat keinot, jotka ovat kehukseen kuuluvien menojen kannalta neutraaleja. Kyseeseen tulevat toimintatapojen muutokset, uudelleenkohdennukset, jälkirahoitusmallit, finanssisijoitukset sekä menojen ajoituksen muuttaminen vaalikauden kehityksen sisällä. Menojen ajoitusta on mahdollista muuttaa vaalikauden kehityksen (vuosien 2009–2011) sisällä siten, että esim. hankkeen toteuttamisen ajoituksen muuttuessa kehystasoa vähennetään vuodelta, jolle hanke oli alkujaan budjetoitu, ja vastaava summa lisätään kertaluonteisesti aiemmalle vuodelle. Myös vakuuksien turvaaminen tai finanssisijoitusten tekeminen ovat valtiontalouden kannalta ajateltavissa, jos niillä on ratkaisevaa taloudellista merkitystä kohteidensa kannalta. Finanssisijoitukset ovat käytännössä valtion osakesijoituksia tai lainanantoa, joissa valtiolle jää lähtökohtaisesti sijoitusta vastaava saatava.

Kun puhtaan uuden rahan käyttö hankintoihin, investointeihin ja avustuksiin ei ole laajamittaisesti mahdollista em. rajoitusten puitteissa eikä se olisi talouspoliittisesti tarkoituksenmukaistakaan, olisi tärkeätä arvioida systemaattisesti käytössä olevien tukimuotojen ja muun rahankäytön vaikuttavuus ja niiden uudelleen kohdentamisen mahdollisuudet. Työllistävyys ei ole normaalioloissa kaiken valtion rahankäytön keskeinen kriteeri, mutta kun nyt tavoitteena on pitkäaikaistyöttömyyden kasvun katkaiseminen ja työttömiksi jäävien nopea työllistäminen, voitaisiin taantuman ajan suunnata valtion rahankäyttöä kattavasti työllistävyden näkökulmasta.

Yhteenveto jo päätetyistä toimenpiteistä

Hallitus on jo päättänyt merkittävistä elvytystoimista mm. tämän vuoden varsinaisessa talousarviossa ja ensimmäisessä lisäbudjetissa. Näillä toimilla on automaattisten vakauttajien lisäksi suhdanteita tasaava vaikutus, mutta niiden vaikuttavuudesta on vielä liian aikaista tehdä määrällisiä arvioita. Vaikka jo päätetyissä elvytystoimissa on pyritty painottamaan nopeimmin vaikuttavia keinoja, niiden vaikutukset alkavat pääosin näkyä vasta vuoden 2009 loppupuolella, ja monilta osin vasta vuonna 2010.

Syyskuussa 2008 annettu hallituksen budjettiesitys vuodelle 2009 oli jo elvyttävä: verotusta kevennettiin 1,8 mrd. eurolla, lapsiperheille ja vähätuloisille suunnattuja etuuksia parannettiin sekä asuntojen uudis- ja korjausrakentamista tuettiin. Sen lisäksi syksyn 2008 aikana päätettiin uusista elvyttävistä toimista vuoden 2008 III lisäbudjetissa sekä vuoden 2009 budjettiesityksen täydennyksessä. Myös eduskunta päätti uusien elvyttävien toimien lisäämisestä budjettiin. Muun muassa vuokra-asuntojen rakentamista päätettiin tukea ja julkista korjausrakentamista aikaistaa, yritysten rahoituksen, vientihankkeiden rahoituksen sekä riskirahoituksen saatavuutta parannettiin merkittävästi.

Vuoden 2009 ensimmäisen lisätalousarvioesityksen elvyttävät toimet panevat liikkeelle 1,6 mrd. euron hankkeet, kun mukaan lasketaan myös kuntien ja yksityisen sektorin panostukset. Välilliset vaikutukset mukaan lukien toimenpiteet työllistäisivät tuolloisten arvioiden mukaan n. 25 000 htv. Esityksessä lisättiin panostuksia mm. perustien- ja -radanpitoon, väylähankkeiden aientamiseen, uudis- ja korjausrakentamiseen, koulutukseen ja tutkimus- ja kehitystoimintaan. Työnantajan kelmaksi päätettiin poistaa vaiheittain ja poisto-oikeuksia korotettiin väliaikaisesti. Lisäksi viennin rahoitusta lisättiin.

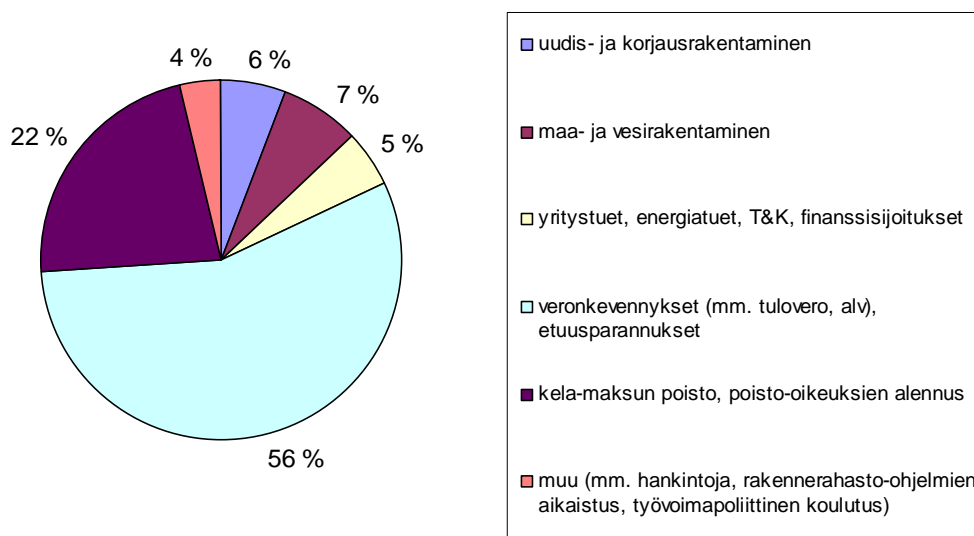
Syksyn ja talven aikana päätettyjen elvyttävien toimien yhteenlaskettu kustannus valtiontaloudelle on kansantalouden tilinpidon käsittein¹:

n. 2,7 mrd. euroa v. 2009 (1,5 % suhteessa BKT:een)

n. 1,4 mrd. euroa v. 2010 (0,8 % suhteessa BKT:een)

Kansantalouden tilinpidon mukaisista elvytystoimista pääosa (56 %) kohdistuu veronkevennyksiin ja etuusparannuksiin, jotka tukevat kotimaista kysyntää. Maa- ja vesirakentamiseen kohdistuu 7 % elvytystoimista, mikä tarkoittaa lähes 380 milj. euron määrärahoja vuosina 2009 ja 2010.

**Jo päätettyjen elvytystoimien kohdentuminen vuosina 2009–2010
(yht. 4,1 mrd. euroa kansantalouden tilinpidon mukaisesti)**

Jos huomioon otetaan myös vuosien 2009 ja 2010 elvyttävien finanssisijoitusten n. 3,2 mrd. euron määrärahat², on elvytysarvio vuodelle 2009 2,5 % ja vuodelle 2010 1,6 % suhteessa BKT:een. Näin tarkasteltuna yritys- ja energiatukiin, T&K-tukiin ja -lainoihin sekä yritysrahoitusta elvyttäviin finanssisijoituksiin suunnataan suurin osa (45 %) valtion budjettitalouden elvytyspanostuksista.

Elvytystoimissa on pyritty etsimään hankkeita ja toimia, jotka vaikuttavat nopeasti. Tästä huolimatta elvytyspanostusten vaikutukset näkyvät pääosin vasta vuoden 2009 lopulla ja vuoden 2010 aikana. Ministeriöiltä toukokuussa pyydetyt arviot elvyttävien toimien käynnistymisestä osoittivat, että elvytystoimet on aloitettu, mutta kevät on kulunut vielä valmistelemissä työvaiheissa (rahoituksen myöntäminen, suunnittelu, lupaprosessit yms.) ennen kuin varsinainen eniten työllistävä toimintavaihe pääsee käyntiin kesän ja syksyn aikana. Esimerkiksi monien maa- ja vesirakentamisen hankkeiden varsinainen toteutusvaihe on vasta alkamassa. Tilanne on sama myös energiakorjausavustusten ja asunto-osakeyhtiöiden korjausavustusten hankkeissa.

Energiatuki ja yritysten t&k-avustukset ovat olleet kysytyjä, samoin yritystuet ja avustukset työllisyysperusteisiin investointeihin. Myös Valtion asuntorahaston korkotuki- ja takauslainat sekä avustukset ovat olleet kysytyjä, joskin alkuperäinen valtuus olisi ollut riittävä vielä alkuvuoden osalta. Pitkäaikaisen pankkirahoituksen kavennuttua on Kuntarahoitus Oyj:n rooli tänä vuonna aloitetun ARA-tuotannon rahoituksessa kasvanut merkittäväksi, mille valtion päättämä pääomasijoitus Kun-

¹ Veronkevennykset yms. on laskettu ei-kumulatiivisesti. Esim. kela-maksun vaiheittainen poisto vähentää valtion tuloja arviolta 360 milj. euroa vuonna 2009 ja 830 milj. euroa vuonna 2010; ei-kumulatiivisessa laskennassa on huomioitu 360 milj. euron vähennys vuodelle 2009 ja 470 milj. euron lisävähennys vuodelle 2010

² Vaikuttavat valtiontalouden tasapainoon, mutta eivät sisälly kansantalouden tilinpidon mukaisiin laskelmiin.

tarhoitus Oyj:hin on luonut keskeisesti edellytyksiä. Finnveran takuiden ja valtuuksien tasoa on pidetty riittävänä. Ilman vientitakuuvastuukaton korotusta Finnvera olisi joutunut jarruttamaan uusien takuutarjousten tekemistä.

Valtiontalouden elvytystoimet (2009 ja 2010), milj. euroa

Toimenpide	Budjettitalouden ulkopuoliset valtuudet ja takuut	Budjettiin sisältyvät valtuudet	Finanssi-sijoitukset 2009–2010 yhteensä *	Tulonmenetykset, määrärahat ja valtuuksista aiheutuvat menot	
				2009	2010
Uudis- ja korjausrakentaminen Esim. korkotuki- ja takauslainojen lisääminen, korjausavustus asunto-osake- ja vuokratyhtiöille, kotitalousvähennyksen korotus, perustamishankkeiden valtuuden lisäys	1 005	186	20	181	74
Maa- ja vesirakentaminen, energiainvestoinnit Esim. perustienpidon ja -radanpidon määrärahalisäykset, uudet liikennehankkeet ja suunniteltujen hankkeiden aientaminen, laajakaistahanke, energiatuen valtuustason nostaminen		1 090		175	202
Yritystuet, T&K-menot ym. Esim. Teollisuussijoituksen ja Suomen Vientiluoton pääomitus, lainavaltuus viennin rahoitukseen, työllisyysperusteiset siirtomenot, T&K tuet ja lainat		3 091	3 190	26	35
Työllisyys- ja koulutuspolitiikka Esim. ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen sekä amk-tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen lisääminen, lisäys työvoimapolitiittisen koulutuksen rahoitukseen ja muutosturva laajentaminen lomautetuille				34	10
Veronkevennykset, etuusparannukset, kela-maksun poisto Esim. tuloveronkevennys, elintarvikkeiden ALV-alennus 1.10.2009 lukien, työnantajan kela-maksun vaiheittainen poisto, väliaikainen poisto-oikeuksien korotus				2 229	1 082
Muut toimenpiteet EU:n rakennerahasto-ohjelmien aikaistaminen, öljyntorjunta-alueksen peruskorjaus, kertaluontoiset puolustusmateriaalihankinnat		87		41	18
Budjettitalouden ulkopuoliset toimenpiteet Esim. varautuminen pankkitakuisiin ja pääomitukseen, Finnveran vientitakuiden ja lainojen sekä kotimaisen rahoituksen enimmäismäärien korotukset, VER:n sijoitukset yritystodistuksiin	63 625				
Yhteensä	64 630	4 454	3 210	2 686	1 421

* Eivät sisälly kansantalouden tilinpidon mukaisesti arvioituun elvytykseen.

OECD arvioi maaliskuun 2009 ennusteessaan Suomen vuosien 2009–2010 elvytystoimien alijäämävaikutuksen n. 3,1 prosentiksi suhteessa BKT:een. Tämä ylittää selvästi OECD-maiden painotamattoman keskimääräisen elvytyksen. Suomella on OECD:n arvion mukaan Euroopan kolmanneksi elvyttävin budjetti Luxemburgin ja Espanjan jälkeen.

Myös Euroopan komission arvioi toukokuussa 2009 Suomen vuoden 2009 elvytystoimet selvästi euroalueen keskitasoa korkeammiksi (1,7 % suhteessa BKT:een, kun keskitaso 1,1 %). Komission arviossa Suomella oli kolmanneksi suurimmat elvytystoimet v. 2009 Espanjan ja Itävallan jälkeen. Komissio arvioi myös Suomen vuoteen 2010 kohdistuvat elvytystoimet selvästi euroalueen keskitasoa korkeammiksi.

Suhdanneluonteisilla talouspolitiikan toimilla on tapana ajoittua väärin. Ensi syksynä mahdollisesti tehtävät lisäelvytyspäätökset saattaisivat vaikuttaa vasta vuoden 2010 lopulla tai vuonna 2011, jolloin talous toivottavasti on jo selvässä kasvussa. Työryhmän ehdotuksissa pyritäänkin ratkaisuihin, jotka eivät ainoastaan lisää väliaikaista kysyntää, vaan myös parantavat pitkällä aikavälillä talouden kasvuedellytyksiä. Ehdotuksissa otetaan myös huomioon jo päätetyt elvytystoimet.

Arvio budjetin liikkumatilasta

Hallitusohjelmaan pohjautuvasta valtiontalouden menokehyksestä jäi ensimmäisen lisäbudjetin jälkeen vuodelle 2009 käyttämätöntä jakamatonta varausta 134 milj. euroa. Alustavien selvitysten mukaan väistämättömiä lisämenotarpeita on yli 100 milj. euroa. On myös mahdollista, että joissakin määrärahoissa on vähentämismahdollisuuksia (erityisesti ns. automaattisäästöjä), jotka lisääisivät liikkumatilaa, mutta tämän tekijän mittaluokka ei ole vielä tiedossa. Vuodelle 2009 saattaisi jäädä siis jonkin verran liikkumatilaa kehyksen puitteissa. Kysymys on vuoden 2009 osalta siitä, halutaanko mahdollinen liikkumatila käyttää kokonaan jo nyt vai siirretäänkö ainakin osa vuodelle 2010, joka voi olla kehyksen kannalta ongelmallisempi. Osa vuodelle 2009 budjetoitavista siirtomäärärahoista voi myös siirtyä vuodelle 2010.

Vuoden 2010 jakamatonta varausta sidottiin jo etukäteen vuoden 2009 elvyttävän ensimmäisen lisäbudjetin päätöksillä runsaat 150 milj. euroa. Näin ollen vuoden 2010 budjetin kehys oli jo maaliskuun kehyspäätöstä valmisteltaessa niukka, ja kehyksessä tehtyjen uusien päätösten jälkeen jakamatonta varausta jäi vain 54 milj. euroa vuodelle 2010.

Työryhmä arvioi, että viisainta olisi syksyn lisäbudjetissa siirtää osa mahdollisesta liikkumatilasta vuodelle 2010 (vuoden 2010 talousarvioesityksen menoihin). Liikkumatilan rajallisuuden ja työllisyystilanteen vuoksi työryhmä pitää perustelluimpana sitä, että lisämäärärahojen kohdentamisessa keskitytään vain työllistävyyttä ja talouden aktiviteettia turvaaviin toimiin. Tämä merkitsee sitä, että muut ehkä hyvinkin perustellut toimet lykkääntyvät tulevaisuuteen.

Paineita vuoden 2010 kehysmenoihin aiheuttavat erityisesti ministeriöiden budjettiehdotukset, joiden toteuttaminen veisi jakamattoman varauksen -800 milj. euroon. Ehdotuksissa on alustavan arvioiden mukaan väistämättömiltä näyttäviä menojen lisäyksiä lähes 100 milj. euroa. Tämä merkitsee sitä, että ilman menojen vähennyksiä kehys ylittyisi vuonna 2010.

Hallitus on päättänyt etsiä keinot 200 milj. euron menojen uudelleenkohdennukseen. Jos pysytään kehyksessä, tästä olisi suuri osa käytettävä mainitun välttämättömän menolisäyksen kattamiseen. On myös mahdollista harkita suurempia menojen uudelleenkohdennuksia, mutta helppoja vähennyskohteita siihen ei ole löydettävissä. Viime kädessä on kuitenkin kysymys priorisoinnista ja valmiudesta siihen. Tältä kannalta ei ole todennäköistä, että kaikki budjetissa nyt olevat kehysmenot 35 848 milj. euroa olisivat tärkeämpiä kuin sinne ehdolla olevat työllisyyden hoitoa tai yritysten selviytymistä tukevat menot. Puhtaalta pöydältä rationaalinen päättäjä tuskin päätyisi nykyiseen menokoostumukseen. Siksi pitäisi pyrkiä irti vanhoista ajatusmalleista ja uudelleen arvioida nykyisten menojen oikeutusta suhteessa uusiin ehdokkaisiin.

Jos menojen tuntuva uudelleenkohdentaminen ei onnistu, mahdollisuudet vastata kehysten puitteisissa lisärahoilla elvytystarpeisiin ovat hyvin vähäiset. Työryhmä on etsinyt sellaisia toimintamalleja, joilla voidaan aikaansaada tehokkaasti taloudellista vaikuttavuutta rasittamatta olennaisesti valtion talouden tasapainoa tai kehystä. Vuonna 2010 on myös käytettävissä lisäbudjettivara 300 milj. euroa, jonka varaan ei kuitenkaan etukäteen voi jättää tiedossa olevia menoja, jotka on lainsäädännön mukaan otettava jo budjettiin.

3 Toimenpide-ehdotusten arvioinnin perusteet

Työryhmän asettamispäätöksen mukaisesti virkamiestyöryhmän tehtävänä on kehysriihessä sovitulla tavalla valmistella

- talouden tulevaa kasvupotentiaalia vahvistavia uusia t&k- ja muita investointeja ja hankintoja,
- jo päätettyjen ja suunnitteilla olevien investointihankkeiden ja hankintojen aikaistamista ja
- muita taloustilanteen vuoksi vaikeuksissa olevien toimialojen tukitoimia.

Työryhmän tulee arvioida, millainen valtion varojen käyttö olisi tarvittaessa tarkoituksenmukaista ottaen huomioon jo tehdyt ratkaisut.

Työryhmä on arvioinut eri toimialojen tilannetta ja valtion vaikutusmahdollisuuksia meneillään olevassa suhdannetilanteessa. Toimialojen vaikeudet ja valtion rajatut vaikuttamismahdollisuudet vastaavat vain osittain toisiaan.

Työryhmä on keskittynyt valmistelemaan täsmällisiä, ongelmakohteisiin pureutuvia ehdotuksia, joiden työllisyysvaikutukset toteutuvat mahdollisimman nopeasti meneillään olevan suhdannekehityksen kuluessa ja jotka lisäksi mahdollisuuksien mukaan vahvistavat talouden kasvupotentiaalia myöhempiä vuosia ajatellen. Painoarvoa on pyritty antamaan innovaatioiden edistämiseksi, tietotekniikan hyödyntämiseksi ja ympäristö- ja ilmastonäkökohdille. Lähestymistapa on pääosin maanläheinen ja pragmaattinen, mikä tarkoittaa yksittäisten konkreettisten asioiden arviointia. Tästä huolimatta on paikoin tehty joitain yleisiäkin suosituksia.

Teollisuuden suhdannetilanne on heikko samalla, kun valtion vaikutusmahdollisuudet ovat melko pienet. Pääpaino valtion toimenpiteissä on yleisissä yritysten toimintaedellytyksiä parantavissa toimenpiteissä, kuten yritysrahoituksen saatavuutta turvaavissa suhdanneluonteisissa toimenpiteissä. Käytännössä merkittävät viennin rahoituksen ja yritysten muun rahoituksen saatavuutta koskevat toimenpiteet on jo toteutettu. Työryhmä ei ole havainnut jo toimeenpannuissa toimenpiteissä merkittäviä uudelleenarviointitarpeita, mutta ehdottaa eräitä lisätoimenpiteitä liittyen yritysrahoituksen saatavuuteen. Työryhmä on päätenyt ehdottamaan aiennettavaksi tai toteutettavaksi eräitä kohdennettuja hankkeita, jotka ovat Suomen puolustuskyvyn, huoltovarmuuden ja tulevan selviytymisen kannalta tärkeitä puolustus- ja turvallisuusteollisuudessa ja meriteollisuudessa.

Työryhmä on päätenyt talonrakentamisen, erityisesti uudisrakentamisen, heikon suhdannekuvan vuoksi ehdottamaan eräiden kustannustehokkaiden välineiden käyttämistä talonrakentamisen elvyttämiseksi. Toimenpiteet on valittu siten, että ne samalla vähentävät tulevassa noususuhdanteessa kokemuksen mukaan ilmeneviä asuntojen hintojen nousupaineita.

Maa- ja vesirakentamisessa tuotanto supistuu tänä vuonna hetkellisesti kunnes uudet suurhankkeet käynnistyvät. Työryhmän käsittelyssä on ollut useita yhteiskunnallisilta (mm. elinkeinotoimintaan, liikenneturvallisuuteen, ilmastonäkökohtiin liittyviltä) hyödyiltään merkittäviä maa- ja vesirakennushankkeita. Työryhmä on kuitenkin alan hyvän suhdannetilanteen vuoksi ja valtionalouteen liittyvät rajoitteet huomioon ottaen päätenyt jättämään em. hankkeet harkittaviksi ehdotettavien toimenpiteiden ulkopuolelle. Sen sijaan toimialoja koskevassa tarkastelussa kävi ilmi, että pienimuotoisiin talonrakennusten pohja- ym. töihin keskittyneissä maa- ja vesirakentamisen yrityksissä tilauskanta on talonrakentamisen suhdannetilanteen vuoksi pieni. Työryhmä ehdottaa tämän vuoksi eräitä pienimuotoista maa- ja vesirakentamista sisältäviä hankkeita. Hankkeet on valittu siten, että työllisyysvaikutusten lisäksi ne edistäisivät ympäristön suojelua tai elinkeinojen kehittämistä tai olisivat muuten tulevan kasvun edellytysten näkökulmasta mahdollisimman perusteltuja.

Työryhmä korostaa tutkimus- kehittämis- ja innovaatiotoiminnan merkitystä tulevan kasvun keskeisenä edellytyksenä. Työryhmä on ehdotuksissaan tavoitellut nopeasti toteutuvia työpaikka- ja kasvuvaiikutuksia, minkä vuoksi lähinnä pidemmällä aikavälillä vaikuttavat t&k&i-rahoituksen tasoa

tai t&k&i-toiminnan rakenteita koskevat yleiset toimenpiteet on jätetty tässä vaiheessa työryhmän ehdotusten ulkopuolelle. Sen sijaan työryhmä on arvioinut perustelluksi suositella eräitä täsmäkohdennettuja t&k&i-toimintaan liittyviä työpaikkoja luovia ja kustannuksiltaan hallittavia ehdotuksia, joiden tavoitteena on nopeuttaa innovaatioiden kaupallistamista ja samalla edesauttaa Suomen tulevaa kasvua.

Työryhmä on rajannut ehdotustensa ulkopuolelle kaikki sellaiset toimenpide-esitykset, joilla ei ole merkittäviä työllistäviä vaikutuksia vielä vuonna 2010.

Toimenpiteitä, joilla on valmius luoda työllisyysvaikutuksia viimeistään vuonna 2010, on tarkasteltu ja priorisoitu arviointikriteereillä, jotka työryhmä on muotoillut toimeksiantonsa ja eri toimialojen näkymistä saamansa selvityksen pohjalta. Keskeisiksi arviointikriteereiksi nähtiin seuraavat:

- 1) jo aiemmin päätetyn hankkeen aikaistuminen
- 2) työllisyysvaikutusten mittaluokka 2009–2010 sekä toimenpiteen kasvuvaikutukset
- 3) kustannustehokkuus
- 4) kohdistuminen suomalaiseen tuotantoon ja työllisyyteen ottaen huomioon hankintamenettelyyn
- 5) kohdistuminen ongelmista kärsiville toimialoille ja yrityksille
- 6) osaamisen ja ammattitaidon säilyttäminen
- 7) huoltovarmuutta, puolustuskykyä tai muuta yhteiskunnan toiminnan kannalta elintärkeää intressiä toteuttavan toimijan toimituskyvyn säilyttäminen
- 8) pitkän aikavälin hyöty

Myös toimenpide-ehdotusten vaikutukset valtion talouden tasapainoon ja kehukseen on otettu painokkaasti huomioon. Toimenpide-ehdotusten käsittelyä helpottaakseen työryhmä päätti jakaa ehdotukset kolmeen koriin niiden luonteen perusteella. Toimeksiannon kannalta ensisijaiseen koriin 1 kuuluivat vaalikauden sisällä aikaistettavat investoinnit ja muut hankinnat, jotka ovat vaalikauden kehysten kannalta neutraaleja. Näistä suuri osa siirtyi työryhmän lopullisiksi ehdotuksiksi. Koriin 2 listattiin nykyisen kehyskauden sisällä tapahtuvat investointien ja muiden hankintojen aikaistamiset ja koriin 3 jatkovuosilta aikaistettavat tai täysin uudet toimenpide-ehdotukset.

4 Virkamiestyöryhmän ehdotukset mahdollisiksi ja harkittaviksi toimenpiteiksi

Ehdotusten käsittelyprosessi

Virkamiestyöryhmän ensimmäinen kokoontuminen oli 29.4.2009, jolloin päätettiin toimenpiteiden arviointiperiaatteet (ks. kohta 3), perustettiin työryhmälle valmistelujaosto sekä pyydettiin ministeriöiltä ehdotukset sekä aikaistettavista että uusista toimenpiteistä ja hankkeista. Ministeriöiden lähettämien toimenpidekuvausten tietojen systematisoimiseksi valmistelujaosto suunnitteli työryhmän kriteeristöön perustuvan ns. hanketietolomakkeen, joka täytettiin kaikista toimenpide-ehdotuksista. Kaikkiaan ministeriöiltä tai virkamiestyöryhmän jäseniltä saatuja hanketietolomakkeita käsiteltiin virkamiestyöryhmän valmistelujaostossa n. 140 kpl. Toimenpide-ehdotukset painottuivat koriin 3 eli uusiin tai kehyskauden ulkopuolelta aikaistettaviin investointihankkeisiin tai muihin toimenpiteisiin (satakunta ehdotusta, joilla n. 1,3 mrd. euron rahoitustarve vuosina 2009–2013). Työryhmä sai myös aitoja aikaistamishdotuksia (korit 1 ja 2) sekä ehdotuksia sellaisista hankkeista, joilla ei ole lainkaan lisärahoitustarvetta tai tarve ei kohdistu kehysmenoihin.

Ehdotusten arviointi perustui virkamiestyöryhmän asettamiin kriteereihin sekä realistisiin rahoitusmahdollisuuksiin. Muun muassa korissa 3 saatuja ehdotuksia työstettiin edelleen aidon aikaistuksen, uudelleenkohdennuksen tai kehysvaikutuksen pienentymisen aikaansaamiseksi. Työryhmän puheenjohtajisto ja sihteeri valmistelivat virkamiestyöryhmän ja valmistelujaoston käsittelyihin perustuvan pohjaehdotuksen. Ehdotuksia hankkeista ja toimenpiteistä käsiteltiin virkamiestyöryhmän kokouksissa erityisesti 2.6, 5.6, 11.6 ja 18.6.2009.

Virkamiestyöryhmän listaus mahdollisista toimenpiteistä

Työryhmä ehdottaa seuraavia hankkeita, hankintoja tai muita toimenpiteitä toteutettavaksi (Ehdotukset) tai niiden toteuttamista harkittavaksi liikkumatilan niin salliessa (Harkittavat muut toimenpiteet). Hankinnat ja investoinnit ovat esitetty ilman ALV-menoja.

1. Meriteollisuus

Meriteollisuus työllistää Suomessa n. 21 000 ihmistä telakoilla ja n. 1 000 yritysten alihankintaketjuissa. Riittävän meriteollisuusosaamisen säilyttäminen on Suomen tulevaisuuden ja huoltovarmuuden ylläpitämisen kannalta tärkeätä. Työryhmän ehdottamat hankkeet ja toimenpiteet liittyvät erityisesti sotilaallisten alusten rakentamis- ja huolto-osaamisen ylläpitämiseen, öljyntorjuntavalmiuden lisäämiseen ja liikenneyhteyksien parantamiseen.

Ehdotukset

1) Kahden uuden maantielautan hankinnan aikaistaminen (LVM)

Aikaistetaan kahden uuden maantielautan hankinta vuodelta 2011 vuodelle 2010. Työllistävä vaikutus on arviolta n. 105 htv telakalla. Työllistävät vaikutukset alkaisivat v. 2009 tehtävällä suunnittelutyöllä. Hankinnan hinta-arvio on 15 milj. euroa. Aiennuksesta aiheutuva lisärahoitustarve/vähennys kohdistuisi momenteille 31.10.21 (v. 2009) ja 31.10.20 (v. 2010) (milj. euroa):

2009	2010	2011
0,1	2,5	-2,6

Harkittavat muut toimenpiteet

1) Neljän Rauma-luokan ohjusveneen laivatekninen peruskorjaus (PLM)

Laajennetaan neljän Rauma-luokan ohjusveneen peruskorjaus koskemaan myös laivateknistä peruskorjausta. Laivatekninen peruskorjaus vähentäisi hankkeen riskejä ja parantaisi merivoimien kriisi-
valmiutta. Työllistävä vaikutus on n. 70 htv telakalla. Hinta-arvio on 10 milj. euroa. Lisärahoitus-
tarve olisi momentilla 27.10.18 (milj. euroa):

2010	2011
5,0	5,0

2) Yhden ulkovartiolaivan hankinta (SM/YM/Öljysuojarahasto)

Hankitaan uusi, öljyntorjuntakykyinen ulkovartiolaiva. Suunnittelu alkaisi v. 2009 ja rakentaminen v. 2010, jos sitä ei tarvitse kilpailuttaa, kuten Rajavartiolaivos on ilmoittanut. Työllistävä vaikutus olisi n. 400 htv telakalla. Hinta-arvio on n. 57 milj. euroa. Hankkeen öljyntorjuntavalmiuden edellyttämään varustukseen on mahdollista saada jälkikäteen korvausta öljysuojarahastosta. Rahoitus-
tarve olisi momentilla 26.20.70 enintään (milj. euroa):

2009	2010	2011	2012	2013
2,46	9,84	16,39	16,39	12,30

2. Puolustus- ja turvallisuusteollisuus

Perinteinen puolustusteollisuus työllistää Suomessa n. 5 000 henkilöä. Puolustusministeriön hallinnonalalla on v. 2009 aikana toteutettu kotimaista teollisuutta tukevia toimenpiteitä n. 30 milj. eurola, josta 10 milj. euroa osoitettiin hallinnonalalle vuoden 2009 ensimmäisessä lisätalousarviossa. Loppurahoitus on toteutettu puolustusvoimien sisäisillä määrärahasiirroilla, mm. myöhentämällä ulkomailta suunniteltuja hankintoja. Hallinnonalan toimenpiteet ovat kohdistuneet varsinaisen puolustus- ja turvallisuusteollisuuden lisäksi ajoneuvo- ja tekstiiliteollisuuteen

Työryhmän esittämät hankkeet ja toimenpiteet kohdistuvat puolustusteollisuuden ohella IT-alaan.

Ehdotukset

1) Hankintojen aikaistaminen (PLM)

Aikaistetaan hankintoja tekemällä hallinnonalan kehyksen sisällä hankkeiden aikataulumuutoksia sekä valtuusmuutoksia siten, että aikaistetaan eräitä kotimaiseen teollisuuteen kohdistuvia hankintoja, jotka tukevat puolustusvoimien kehittämisohjelmia erityisesti tiedustelun, valvonnan ja johtamisen sekä maapuolustuksen kehittämisen alueilla. Näiden aikaistettavien hankkeiden välitön työllisyysvaikutus on n. 160 htv. Hankintojen aikaistaminen voidaan hoitaa kehyksen puitteissa pienin tilausvaltuusmuutoksin.

2) Kotimaisen puolustus- ja turvallisuusteollisuuden viennin ja kansainvälistymisen edistäminen ja eräiden käytäntöjen muuttaminen (PLM)

Parannetaan kotimaisen puolustus- ja turvallisuusteollisuuden toimintaedellytyksiä ja kansainvälistymismahdollisuuksia. Keinoina käytetään mm. teollisen yhteistyön määräysten tilapäisiä soveltamismuutoksia. Nämä koskisivat erityisesti epäsuoran yhteistyön arvottamista suoran yhteistyön rinnalla tai siitä ohi, silloin kun toimenpide tukee puolustus- ja turvallisuusteollisuuden vientiä ja avaa sille uusia markkinoita ja kumppanuussuhteita. Lisätään Integrated Project Team (IPT) -

toimintatavan hyödyntämistä kotimaisen teollisuuden mukaan saamiseksi kansainvälisiin hankkeisiin. Yritysten kansainvälistymistä on perusteltua edesauttaa myös valtion edustajien aikaisempaa aktiivisemmalla tuella markkinoille päädyn edistämiseksi. Arvioidaan mahdollisuudet hankintojen ja hankkeiden laskutuskäytäntöjen muuttamiseen nykyistä paremmin toteutumisasetta vastaavaksi, ml. tasaerälaskutuksen käyttöönotto. Arvioidaan mahdollisuudet ennakkomaksujen korkotason alentamiseen.

3. Talonrakentaminen

Talonrakentamisessa vaikeimmat haasteet ja sopeutumisongelmat liittyvät uudisrakentamiseen ja erityisesti asuntorakentamisen supistumiseen lähes puoleen korkeasuhdanteesta. Korjausrakentaminen puolestaan kasvaa ja huolenaiheena on siltä osin korjaustoiminnan suunnittelijavoimien ja eräiden ammattihenkilöryhmien saatavuus vuonna 2009.

Asuntojen uudisrakentamisen määrä riippuu asuntokaupan tilasta, ja kohenee kestävästi vasta talouden yleisen toipumisen myötä. Kokemusten mukaan asuntokysyntä patoutuu taloustaantumassa ja purkautuu kasvun alkaessa nopeammin kuin asuntojen rakentamisella kyetään kysynnän kasvuun vastaamaan. Seurauksena ilmenevä asuntohintojen ja -vuokrien nousu pyrkii alettuaan ruokkimaan itseään ja muodostumaan näin kotitalouksien asuntotarpeiden toteutumista ja talouden tervettä kasvua pitkäaikaisesti haittaavaksi tekijäksi.

Näistä syistä ehdotuksissa on asetettu keskeisiksi keinot, joilla lisätään ja turvataan sellaisten uusien vuokra-asuntojen rakentamista, joilla voidaan myös parantaa talouskasvun virittyä edellytyksiä hillitä asuntohintojen ja -vuokrien nousupainetta.

Ehdotukset:

1) Vuoden 2009 asuntotuotannon korkotukilainavaltuus (YM/Valtion asuntorahasto)

Lisätään vuoden 2009 asuntotuotannon korkotukilainavaltuutta esim. 200 milj. eurolla yhteensä n. 1 370 milj. euroksi; *määrä tarkennetaan heinä-elokuussa*). Lisäystä kohdennettaessa painotetaan korkotuesta vuokra-asuntojen rakentamislainoille vuosina 2009 ja 2010 rakennusalan työllisyyden edistämiseksi annetun lain (176/2009) mukaisia lainoja sekä omaksilunastettaviksi rakennettavia vuokra-asuntoja, joita koskevan lainsäädännön voimaansaamista kiirehditään. Siltä osin kuin valtuuslisäys kohdistuu muihin, käynnistysavustusta saaviin kohteisiin, turvataan määräaikaisten käynnistysavustusten riittävyys. Toimenpiteillä elvytetään uudisrakentamista ja lisätään uutta asuntotarjontaa. Lyhytaikaisella korkotuella rakennettavilla asunnoilla sekä omaksilunastettaviksi rakennettavilla vuokra-asunnoilla parannetaan edellytyksiä hillitä kasvuvaiheessa asuntohintojen nousupaineita. Välitön työllisyysvaikutus olisi arviolta 1 600–1 700 htv.

2) Kuntarahoitukselle mahdollisuus myöntää suhdanneluonteisia korkotukilainoja vuosina 2009–2010 (VM)

Turvataan suhdanneluonteisten lyhyiden korkotukilainojen riittävä rahoitus pohja avaamalla Kuntarahoitukselle vuosina 2009–2010 mahdollisuus niiden myöntämiseen. Tarvittava uudistus (HE) valmistellaan kiireellisenä. Vaikka yritysrahoituksen yleinen saatavuus on kohentunut, rakentamisen vaatiman lainarahoituksen saatavuutta vuosina 2009–2010 on syytä parantaa. Toimenpiteillä varmistetaan v. 2009 ensimmäisen lisätalousarvion lyhyen korkotuen hankkeiden samoin kuin kohdan 1) toteutumista ja vaikuttavuutta myös työllisyyteen.

3) Korjaustoiminnan korkotukilainoituksen ehdot vuonna 2010 (YM/Valtion asuntorahasto)

Korjaustoiminta on kehittymässä myönteisesti, mihin elvytystoimien ohella vaikuttaa huippusuhdanteen aikana patoutuneiden korjaustarpeiden purkautuminen edullisten urakkahintojen ja matalan korkotason johdosta. Väliaikaisia suhdanneluonteisia korjausavustuksia, jotka rasittavat kehystä, ei siksi olisi tarpeen jatkaa vuoden 2009 jälkeen. Mikäli esim. korjaushankkeiden ruuhkautumisen lieventämiseksi haluttaisiin kuitenkin luoda myös vuodelle 2010 erityiskannustinta jo voimassa olevien pysyväisluonteisten tukijärjestelmien lisäksi, tämä voisi tarvittaessa tapahtua parantamalla korjaustoiminnan korkotukilainoituksen ehtoja vuoden 2010 ajaksi. Asunto-osakeyhtiöiden korkotukilainan osuutta korjauskustannuksista voitaisiin korottaa 20 prosenttiyksiköllä 60 prosentiksi ja energiakorjauksissa 75 prosentiksi sekä vuokratalojen lainaosuus 95 prosentiksi. Ratkaisu edistäisi korjauslainojen saatavuutta asunto-osakeyhtiöille ja olisi kehysneutraali. Välittömät työllisyysvaikutukset olisivat arviolta 1 000–1 100 htv.

4) Senaatti-kiinteistöjen investointivaltuus vuonna 2010 (VM/Senaatti-kiinteistöt)

Senaatti-kiinteistöjen investointivaltuuden perustaso vuodelle 2010 on yliopistokiinteistöjen eriytymisen jälkeen 240 milj. euroa. Työllisyysyistä ja kun rakentamisen edullisen urakkahintatason ennakoitaan jatkuvan, valtuus voitaisiin mitoittaa 30 milj. euroa korkeammaksi eli 270 milj. euroksi. Töiden aiennukset kohdennetaan hankkeista kiireellisimpiin ja valmiudeltaan parhaisiin, painottaen energia- ja sisäilmakorjauksia ja ottaen huomioon työllisyysvaikutukset. Valtuuden nostamisen välittömät työllisyysvaikutukset olisivat arviolta n. 250 htv. Valtuuden nostamisen vuokravaikutukset (n. 70 % vuokravaikutteista) näkyisivät toimintamenomomenteilla v. 2011 n. 1 milj. eurolla ja vuodesta 2012 lukien n. 1,5 milj. euroa / vuosi:

2010	2011	2012	2013
(30,0)	1,0	1,5	1,5

5) Homeongelmista johtuvien ja muiden kiireellisten yleissivistävien oppilaitosten perustamishankkeiden jälkirahoituksen myöntämisvaltuus vuonna 2010 (OPM)

Jälkirahoitteinen yleissivistävien oppilaitosten rakennushankkeiden valtionapujen myöntämisvaltuus voitaisiin korottaa 60 milj. euroksi väliaikaisesti vuodeksi 2010 (kehyksen mukainen 2010 TAE:n perustaso on 21,5 milj. euroa), minkä jälkeen korotus poistettaisiin. Hankkeet toteutetaan jälkirahoitusmallilla siten, että valtio maksaa avustukset hankkeiden valmistuttua, aikaisintaan kuitenkin v. 2012. Lisäksi aikaistuvien hankkeiden määrää voitaisiin korottaa siten, että valtionavustuksen määrä olisi enintään 75 % nykyisestä vastaavan hankkeen valtionosuudesta (valtionavustus tällöin n. 18–37 %). Aikaistettavien hankkeiden valinnassa painotetaan kiireellisimpiä kosteus- ja homeongelmia. Toimenpiteen välitön työllisyysvaikutus olisi n. 840 htv. Jälkirahoituserille maksetaan peruskoron suuruista korkoa, jolloin rahoitustarve on valtuutta suurempi. Lisärahoitustarve olisi momentilla 29.10.34 (milj. euroa):

2010	2011	2012	2013	2014-
(38,5)	–	5,8	7,0	30,5

6) Valtakunnalliset home- ja kosteustalkoot (YM)

Torjutaan valtakunnallisella home- ja kosteustalkoot -toimintaohjelmalla kosteus- ja homevaurioita aiheuttavia suunnittelu- ja rakennusvirheitä sekä edistetään alan parhaiden käytäntöjen vakiintumista kiinteistöjen ylläpidossa ja korjauksissa. Kosteus- ja homeongelmat ovat liian yleisiä ja niitä esiintyy myös uusissa ja vasta korjatuissa rakennuksissa. Ohjelmalla pyritään siihen, että kasvavan korjaustoiminnan myötä nämä ongelmat eivät lisäänty vaan vähenevät ja että korjausta ja rakentamista suunnittelevilla, ylläpidosta vastaavilla sekä tiloissa asuvilla tai työskentelevillä on saatavillaan parasta ajantasaista tietoa. Ohjelmaan ja siihen liittyvään viestintä- ja koulutusohjelmaan vara-

taan vuosille 2009–2013 yhteensä 3,5 milj. euroa sitä koordinoivalle ympäristöministeriölle koamalla määräraha siirtoin muiden ministeriöiden toimintamäärärahoista. Yhteistyössä alan toimijoiden kanssa varmistetaan tämän kehittämistarpeen saaminen painopisteeksi myös Tekesin rahoittaman rakennusalan strategisen huippuosaamisen keskuksen työssä (RYM-SHOK). Toimintaohjelmaan liittyvien viestintä- ja koulutusohjelmien arvioitu työllisyysvaikutus olisi 18 htv.

4. Muut yritystoimintaa koskevat ehdotukset

Työryhmän käsityksen mukaan meneillään olevassa suhdannetilanteessa perustelluimmat yrityksiin kohdistuvat valtion toimenpiteet liittyvät erityisesti viennin ja elinkelpoisten yritysten rahoituksen saatavuuden turvaamiseen. Tällaisia keinoja ovat erityisesti jo toteutetut suhdannelainojen ja -takausten käyttöönotto, Valtion eläkerahaston toiminta yritystodistusmarkkinoilla sekä viennin jällelrahoituksen käyttöön ottaminen. Työryhmä on esityksissään pitänyt ensisijaisina sellaisia toteutettuja toimenpiteitä täydentäviä keinoja, joilla heikon tilanteen mahdollisesti pitkittyessä parannetaan elinkelpoisten yritysten selviämistä suhdannetilanteen yli tai lisätään yritysten kansainvälistymistä, vientiä taikka kasvun edellytyksiä.

Työryhmän saamien tietojen mukaan viennin ja kansainvälistymisen edistämistoiminnan (VKE-toiminta) vaikuttavuutta pyritään lisäämään ulkoasianministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonaloilla tehostamalla yhteistyötä julkisrahoitteisten VKE-toimijoiden, elinkeinoelämän ja muiden sidosryhmien kanssa. Huomiota kiinnitetään erityisesti VKE-toimintaan Venäjällä sekä kehitysmaissa.

Ehdotukset

1) Finnvera Oyj:n suhdannelainavaltuuksien aikaistaminen (TEM)

Suhdannelainoja- ja takauksia on varauduttu myöntämään yht. n. 900 milj. eurolla vuosina 2009 – 2011. Laina- ja takausvaltuuksien on suunniteltu olevan n. 300 milj. euroa/vuosi. Suhdannelainojen ja takausten kysyntä on ollut ennakoitua voimakkaampaa, minkä vuoksi aikaistetaan valtuuden käyttöä 70 milj. euroa vuodelle 2009 ja 50 milj. euroa vuodelle 2010. Tarvetta valtuuden kokonaismäärän lisäykselle ei tällä hetkellä ole. Suhdannelainavaltuuksilla pyritään edesauttamaan yrityksiä ja työllisyyttä taantumana yli ja niiden aikaistamisen työllisyysvaikutuksen arvioidaan olevan n. 1 400 työpaikkaa.

2) Finnvera Oyj:n erityiskorkotukilainavaltuuden lisäys (TEM)

Turvataan mm. naisyrittäjien, alkavien yritysten ja kasvuyritysten rahoituksen saatavuutta lisäämällä Finnvera Oyj:n erityiskorkotukilainojen valtuutta väliaikaisesti vuosina 2009 ja 2010 10 milj. eurolla/vuosi. Rahoitusmarkkinoiden toimintahäiriön johdosta em. Finnveran lainojen kysyntä on kasvanut. Erityiskorkotukilainavaltuuden lisäyksellä arvioidaan olevan n. 240 työpaikan työllisyysvaikutus.

3) Varaudutaan Finnvera Oyj:n pääomittamiseen (TEM)

Suhdannetilanne lisää Finnveran rahoituksen ja takausten kysyntää. Finnveran voimassa olevien takausvastuiden ja takaisin maksamatta olevien lainojen kokonaismäärää on kasvussa. Jotta Finnvera kykenisi lisäämään valtuuksiensa puitteissa takaus- ja rahoitustoimintaansa, olisi Finnveraa tarpeen pääomittaa tulevina vuosina vastuukannan kasvua vastaavasti. Työryhmän arvion mukaan

pääomitarve olisi vastuukannan kasvu ja vakavaraisuusvaatimus huomioon ottaen yhteensä 80 milj. euroa vuosina 2009 ja 2010 momentilla 32.30.89 (milj. euroa):

2009	2010
50	30

Harkittavat muut toimenpiteet

1) Kansainvälistymislainat ja -avustukset (TEM)

Lisäykset kohdennetaan erityisesti ympäristö- ja energialiiketoiminnan kansainvälistymiseen. Lisävaltuus kansainvälistymisavustuksiin olisi yht. 2 milj. euroa ja Finnveran myöntämiin kansainvälistymislainoihin 10 milj. euroa vuodelle 2010. Yhteensä näiden välittömäksi työllisyysvaikutukseksi arvioidaan n. 100 htv. Avustusten vaatima lisämäärä olisi momentilla 32.20.43 (milj. euroa):

2010	2011	2012
0,5	0,75	0,75

2) Rakenerahasto-ohjelmien valtuuksien budjetoinnin aikaistaminen vuodelta 2012 vuodelle 2010 (TEM)

Aikaistettu rahoitus on tarkoitus kohdentaa sellaisiin yksityisen sektorin hankkeisiin, joissa on tavanomaista suurempi työllistävä vaikutus. Aikaistuksella toivotaan aikaistuvan myös työllisyysmahdollisuuksia n. 860 htv. Aikaistettava myöntämisvaltuus on 86 milj. euroa, josta maksatusvaikutukset: 2 milj. euroa v. 2010, 7 milj. euroa v. 2011 ja 40 milj. euroa 2012 ja 39 milj. euroa v. 2013. Maksatusvaikutuksista kansallisen, kehykseen kuuluvan rahoituksen osuus on 40 %, jolloin kehysvaikutus olisi momentilla 32.50.64 (milj. euroa):

2010	2011	2012	2013	2014–2015
0,8	2,8	16,0	15,6	-35,2

3) Euroopan kalatalousrahaston ohjelmien rahoituksen budjetoinnin aikaistaminen vuosilta 2012 ja 2013 vuodelle 2010 (MMM)

Aikaistetun rahoituksen avulla on tarkoitus nopeuttaa eräitä kalatalousyrityksiä koskevia investointeja ja kehittämishankkeita. Samalla aikaistuisi välittömiä työllisyysvaikutuksia arviolta yli 50 htv. Aikaistettava myöntämisvaltuus on 6,7 milj. euroa, josta maksatusvaikutukset: 3 milj. euroa v. 2010, 3,7 milj. euroa v. 2011. Maksatusvaikutuksista kansallisen, kehykseen kuuluvan rahoituksen osuus on 50 %, jolloin kehysvaikutus olisi momentilla 30.40.62 (milj. euroa):

2009	2010	2011	2012	2013
1,65	1,5	–	-1,5	-1,650

4) Yritysten kehittämishankkeiden rahoitusta (TEM)

Rahoitus kohdennetaan hankkeisiin, jotka aikaansaavat merkittäviä välittömiä ja välillisiä työpaikakvaikutuksia (v. 2009 tai 2010) sekä myönteisiä ilmasto- tai muita ympäristövaikutuksia. Valmistelussa olleiden hankkeiden valinnassa on priorisoitu myös äkillisen rakennemuutoksen alueiden uusia työpaikkoja luovia hankkeita sekä energiateknologian kehittämiseen liittyviä hankkeita. Toimenpiteen välitön työllisyysvaikutus olisi arviolta 56 htv. Lisävaltuuden tarve olisi 5 milj. euroa v. 2010, josta aiheutuvat maksatukset olisivat momentilla 32.30.45 (milj. euroa):

2010	2011	2012
1,5	2,0	1,5

5. Ympäristöhankkeet, maa- ja vesirakentaminen sekä työllisyysperusteiset investoinnit

Eri toimialojen näkymiä, jo päätettyjä investointeja sekä valtiontalouden liikkumatilaa koskevien tarkastelujen pohjalta työryhmä on päättänyt esittämään eräiden käynnissä olevien ympäristöhankkeiden nopeuttamista. Hankkeiden aikaistaminen vähentää tulevien vuosien sidottuja menoja ja aikaistaa työllisyys- ja muita vaikutuksia mm. rakennemuutosalueilla. Lisäksi rahoitusta voitaisiin kohdentaa uusiin, pienimuotoisiin ympäristö- ja yrityshankkeisiin, jotka kohdistuvat mm. rakennemuutospaikkakunnille.

Ehdotukset

1) Nuuksio-keskuksen rakennushanke (YM)

Nopeutetaan hanketta ja asetetaan suunnittelutavoitteeksi puurakentamisen ja tasokkaan puuarkkitehtuurin edistäminen sekä ympäristö- ja energianäkökohtien huomioonottaminen ja hyväksytään tämän mukainen kustannuspuitteen nostaminen yht. 2,4 milj. eurolla, mikäli muut osapuolet ovat siihen osaltaan valmiita. Valtion v. 2006 päätetyn rahoitusosuuden (62 %) mukainen osuus kustannusnoususta on 1,5 milj. euroa, joka rahoitettaisiin valtion finanssisijoituksella yhtiöön. Lisärahoituksella turvattaisiin hankkeesta arvioidun 91 htv välittömän työllisyysvaikutuksen toteutuminen.

2) Eräiden perusparannustöiden aikaistaminen (MMM)

Aiennetaan Uljuan maapatojen perusparannuksen loppurahoitus ja Inarin kalaviljelylaitoksen rahoitus. Hankkeiden välitön työllisyysvaikutus on 26 htv. Aiennuksesta aiheutuva lisärahoitustarve/vähennys olisi momentilla 30.50.20 (milj. euroa):

2009	2010	2011
3,86	-1,86	-2,0

Harkittavat muut toimenpiteet

1) Kansallispuistojen ja muiden vetovoimaisten luontomatkailukohteiden palveluvarustukseen ja kulutuskestävyyteen panostaminen (YM)

Kansallispuistoihin (kävijämäärältään suurimpana Pallas-Yllästunturin kansallispuisto) ja muihin luontomatkailukohteisiin liittyvät kävijäpalvelut tarjoavat mahdollisuuksia työtilaisuuksien, yritystoiminnan ja matkailutulojen lisäämiseen. Näihin panostaminen edistäisi kotimaisen ja kansainvälisen luontomatkailun edellytyksiä. Kevyitä palvelurakenteita parannetaan vuosina 2009 ja 2010 siten, että hankkeet työllistävät mahdollisimman paljon nuoria, rakennusaikainen työllisyysvaikutus arviolta n. 20 htv. Lisärahoitustarve olisi momentilla 35.10.52 (milj. euroa):

2009	2010
1,0	1,0

2) Käynnissä ja alkamassa olevien siirtoviemärien rakennustöiden nopeuttaminen (YM)

Useat keskeneräisistä hankkeista (Hamina, Kotka, Leppävirta, Varkaus) kuuluvat rakennemuutoksen seutukuntiin, ja työllistävät pienehköjä maanrakennusalan yrityksiä sekä välillisesti muovi- ja metallituotteiden valmistusta. Vaikuttavuutta lisää kuntien rahoitusosuus, joka on yli puolet kokonaisrahoituksesta. Arvio hankkeiden aikaistamisen välittömästä työllisyysvaikutuksesta on n. 50 htv. Aiennuksesta aiheutuva lisärahoitustarve/vähennys olisi momentilla 35.10.77 (milj. euroa):

2009	2010	2011	2012
2,5	1,0	-1,9	-1,6

3) Muiden työllisyysperusteisten investointihankkeiden rahoituksen lisääminen (TEM)

Otetaan käyttöön uusi työllisyysperusteisten investointien jälkirahoitusvaltuus, vuonna 2009 yht. 5 milj. euroa. Hankkeet toteutetaan jälkirahoitteisina siten, että valtio maksaa avustukset hankkeiden valmistuttua, aikaisintaan kuitenkin v. 2012. Rahoitus kohdennetaan hankkeisiin, jotka tuottavat merkittäviä työllisyysvaikutuksia vuosina 2009–2010. Lisäksi hankkeilla tulee olla merkittäviä myönteisiä vaikutuksia ympäristöön (esim. jäteveden puhdistamohankkeet) ja alueen elinkeinotoiminnan kehittymiseen. Valinnassa painotetaan myös uusia työpaikkoja äkillisen rakennemuutoksen alueille luovia hankkeita. Välittömän työllisyysvaikutuksen arvioidaan olevan n. 75 htv. Lisärahoitustarve olisi momentilla 32.30.64 (milj. euroa):

2009	2010	2011	2012	2013
(5,0)	–	–	2,5	2,5

6. Ilmasto & energia

Suomi on sitoutunut energian kulutuksen vähentämiseen ja uusiutuvan energia käytön lisäämiseen. Energian käytön vähentämisessä eräänä keskeisenä toimenpiteenä on energiatehokkuuden lisääminen, jota edesauttaa osaltaan mm. kohdassa 3 tuettavaksi ehdotettu asuntojen korjaustoiminta. Uusiutuvan energian käytön lisäys perustuu ennen muuta metsäpohjaiseen bioenergiaan, tuulivoimaan, maalämpöön, jätteiden energiakäyttöön ja pieneltä osalta vesivoiman lisäkäyttöön. Asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kannalta esimerkiksi nopea uusiutuvan energia osuuden lisääminen on välttämätöntä. Työryhmän käsityksen mukaan on perusteltua pyrkiä aikaistamaan työllisyysvaikutukseltaan merkittäviä, kasvihuonekaasupäästöjä vähentäviä ja uusiutuvan energian tuotantoa lisääviä toimenpiteitä.

Ehdotukset

1) Jälkirahoitteiset energia-avustukset (TEM)

Ehdotetaan vuodelle 2010 uusi kertaluonteinen energia-avustusten jälkirahoitteinen valtuus, yht. 20 milj. euroa (32.60.40). Avustus olisi jälkirahoitteista siten, että valtio maksaa avustuksen hankkeen toteuduttua, kuitenkin aikaisintaan v. 2012. Vireillä on useita uusiutuvaa energiaa hyödyntäviä hankkeita, joilla vaikutetaan kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen, energiatehokkuuteen ja uusiutuvan energian käyttöönottoon. Myös jälkirahoitteinen energiatuki lisää hankkeen kannattavuutta alentamalla sen investointikustannuksia yrityksen kannalta. Valtuuden lisäyksen kertaluonteisuutta puoltaa se, että vuoden 2010 alussa voimaan tuleva syöttötariffijärjestelmä tulee osin korvaamaan avustusmuotoisen energiatuen uusiutuvan energian tuotannossa. Toimenpiteen työllisyysvaikutus on arviolta n. 200 htv. Lisärahoitustarve olisi momentilla 32.60.40 (milj. euroa):

2010	2011	2012	2013
(20,0)	–	10,0	10,0

Harkittavat muut toimenpiteet

1) Rakennusten energiatehokkuuden parantaminen ja päästöjen vähentäminen (YM)

Vahvistetaan rakennusten energiatehokkuuden parantamista ja päästöjen vähentämistä koskevilla tutkimus- ja selvityshankkeilla tietopohjaa rakentamisen uusien energiatehokkuusmääräysten päättämistä varten. Valmisteltavat määräykset luovat painetta ja edellytyksiä alan teknologian kehittämiseen niin uudis- kuin korjausrakentamisessa ja ratkaisevat osaltaan, kuinka paljon energiatehokkuus nousee ja kuinka hyvin mahdolliset epäsuotuisat vaikutukset (esim. homeongelmat) pystytään välttämään. Samalla ne vaikuttavat olennaisella tavalla rakennuskluusterin kilpailukyvyyn ja työllis-

syyden kehittämiseen kotimaassa ja vientitoiminnassa. Toimenpiteen työllisyysvaikutus syntyy ostopalveluiden kautta valtaosin yksityisellä sektorilla ja on arviolta 13 htv. Määrärahatarve olisi momentilla 35.01.01 (milj. euroa):

2010	2011
1,0	1,0

7. Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan julkinen rahoitus on Suomessa kansainvälisestäkin vertaillen korkealla tasolla. Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä on tehnyt ehdotuksen t&k&i-toiminnan verokannusteiden käyttöön ottamisesta. Toteutuessaan ehdotus parantaa edelleen t&k&i-toiminnan edellytyksiä. Työryhmä korostaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan merkitystä Suomen tulevan kasvun perustana. Työryhmä esittää julkisten t&k-panostusten täsmäkohdennuksia eräisiin tulevaisuuden kannalta erityisen perustelluiksi arvioituihin kohteisiin.

Liikenteen biopolttoaineiden edistämässä pääpaino on toisen sukupolven biopolttoaineissa, joiden raaka-ainesaanti perustuu muihin kuin ravintona käytettäviin tuotteisiin. Tärkeimmät kotimaiset raaka-aineet ovat puu-, jäte ja peltobiomassat. EY:n komission esityksen mukaan moottoribensiinin ja dieselöljyn myynnistä pitää kattaa vuonna 2020 vähintään 10 % uusiutuvalla energialla. Vireillä on useita puuperäistä raaka-ainetta käyttäviä, tuotannollisen mittakaavan biopolttoaine-demonstraatiohankkeita, jotka ajoittuisivat vuosille 2010–2014. Työryhmän arvion mukaan hankkeiden työllisyysvaikutukset ajoittuisivat lähinnä vuoden 2010 jälkeen. Työryhmä ehdottaa, että keskusteluja tulisi jatkaa kansallisesti tärkeiden demonstraatiohankkeiden rahoituksesta.

Ehdotukset

1) Varaudutaan rahoittamaan biomassapohjaista energiatuotteita tuottavaa uuden teknologian demonstraatiohanketta (TEM)

Demonstraatiohankkeen tavoittena on testata pilot-mittakaavassa bioöljyn valmistusta puuperäisistä jätteistä ja sivutuotteista. Hanke tukee suomalaisen teknologiaosaamisen ja metsäteollisuuden kehittämistä, ilmastonmuutoksen hillintää sekä Suomen energiaomavaraisuuden ja uusiutuvan energian käytön lisäämistä. Hankkeen kehitys ja kaupallistaminen loisi metsäteollisuuteen ja sitä palveleville toimijoille uutta osaamista ja kilpailukykyä myös globaalisti. Hankkeen työllisyysvaikutukset koostuisivat uuden pilot-laitoksen toiminnasta ja raaka-aineen hankinnasta. Rakentamisen aikana työllistämisaikutuksen on arvioitu olevan n. 100 henkilön luokkaa ja laitoksen ollessa tuotantoajossa n. 10 henkilöä sekä raaka-aineen hankinnassa n. 80 henkilöä. Valtio osallistuisi hankkeeseen enintään 14 milj. euron Tekesin tutkimus- ja kehittämislainalla (32.20.83, ks. kohta 3).

2) Varaudutaan rahoittamaan metsäteollisuuden uusien tuotteiden demonstraatiohankkeita (TEM)

Metsäteollisuuden työpaikkojen säilymisen ja alan uusiutumisen tukemiseksi panostettaisiin uusien, kaupallisesti merkittävien tuotteiden ja tuotannon kehittämiseen sekä uuden teknologian käyttöönottoon. Suunnitteilla on useita paperi- ja puutuoteteollisuuden yritysten vaneri-, painopaperi- ja kemiantuotteiden tuotekehityshankkeita. Hankkeet lisäävät kotimaisen metsäteollisuuden kilpailukykyä. Lisäksi pitkän ajan hyöty on suomalaisen puuraaka-aineen maksimaalinen hyödyntäminen. Hankkeet kasvattavat kotimaista osaamista ja ammattitaitoa niin itse metsäteollisuusyrityksissä kuin välillisesti mm. palveluissa. Vaikutukset kohdentuvat erityisesti niille tehdaspaikkakunnille, joissa hankkeiden onnistumisella voidaan estää yhden tai useamman valmistuslinjan sulkeminen. Työ-

paikkoja säilyttävä tai lisäävä vaikutus on vähintään n. 200 htv. Valtio osallistuisi hankkeisiin yhteensä enintään 15 milj. euron Tekesin tutkimus- ja kehittämislainoilla (32.20.83, ks. kohta 3).

3) Lisätään yritysten mahdollisuuksia riskirahoitukseen erityisesti innovaatioiden kaupallistamiseen liittyen (TEM)

Suhdannetilanne on omiaan heikentämään yritysten mahdollisuuksia ottaa riskejä ja ylläpitää tulevaisuuden kannalta tärkeätä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa mm. uusien tuotteiden kehittämiseksi. Työryhmä ehdottaa, että osana t&k&i-toiminnan rahoitusta valtion riskinottomahdollisuuksia lisättäisiin tilapäisesti liittyen erityisesti innovaatioiden kaupallistamiseen tähtäävien tuotteiden ja tuotantomenetelmien kehittämisessä. Työryhmä ehdottaa Tekesin tutkimus- ja innovaatiotoimintaan myöntämien lainojen myöntämisvaltuuteen 20 milj. euron lisäystä vuodelle 2010. Lisäys kohdistetaan riskiehtoisena myönnettäviin lainoihin, jotka voidaan muuttaa oman pääoman ehtoiseksi tai joiden takaisinmaksusta Tekes voi osin tai kokonaan myöntää vapautuksen, mikäli kehitystyö epäonnistuu teknisesti tai ei johda taloudellisesti hyödynnettävään tulokseen. Toimenpiteen välittömät työllisyysvaikutukset olisivat arviolta n. 250 htv.

Kohtien 1–3 yhteisvaikutuksena voitaisiin lisätä kertaluonteisesti valtuutta 49 milj. eurolla, josta aiheutuisi momentille 32.20.83 lisärahoitustarve (milj. euroa):

2010	2011	2012	2013
13,1	19,6	15,1	1,2

Harkittavat muut toimenpiteet

1) Puolustusvoimien joukkojen omasuojajärjestelmän prototyypivaiheen kehittäminen (PLM).

Hankeella saadaan paras mahdollinen suoja kriisinhallintajoukoille. Kehitettävä järjestelmä edustaisi alansa kärkeä ja sillä olisi vientiedellytyksiä. Hankkeen välitön työllistämisaikutus olisi n. 40 htv. Lisämäärärahatarve olisi momentilla 27.10.18 (tilausvaltuus TTKPROTO2010) (milj. euroa):

2010	2011	2012
2,5	2,5	2,5

2) Kasvihuonekaasujen pitoisuuksien, lähteiden ja nielujen havainnointiin tähtäävä ilmakehätieteiden eurooppalainen hanke (ICOS) (OPM, LVM, YM)

ICOS -hankkeessa on tarkoitus integroida eurooppalaiset kasvihuonekaasujen havainnot yhdeksi yhtenäiseksi tietoaaineistoksi sekä kehittää tähän liittyviä mittauksia ja havaintoverkostoa. Suomesta hankkeeseen osallistuvat Helsingin yliopisto, Ilmatieteen laitos ja Kuopion yliopisto. Suomen tavoitteena on saada ICOS-hankkeen operatiivinen päämaja sijoitetuksi Suomeen. Kasvihuonekaasujen mittausjärjestelmä tarjoaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia suomalaisille yrityksille. Hankkeessa luodaan 15 uutta työpaikkaa vuoteen 2012 mennessä. Vuotuiset ylläpitokustannukset ovat 2,5 milj. euroa vuodesta 2012 alkaen, jolloin lisärahoitustarve olisi momentilla 29.60.50 (milj. euroa):

2009	2010	2011	2012	2013
1,0	1,5	1,5	2,5	2,5

3) Biotieteiden infrastruktuurien hankekokonaisuus: EATRIS, BBMRI ja ELIXIR (OPM, STM, TEM)

Biolääketieteen infrastruktuurien valmistelu on osa eurooppalaista infrastruktuurien hanketta. Suomella on erittäin korkeatasoista biolääketieteellistä ja laskentatieteellistä osaamista sekä yhdessä

pohjoismaiden kanssa maailmanlaajuisesti merkittäviä biopankkiaineistoja. Suomella on mahdollisuus olla johtoasemassa infrastruktuurien kehitystyössä Euroopassa.

EATRIS (European Advanced Translational Research Infrastructure) tarjoaa perusrakenteet ja toimintamallit perustutkimuksen tulosten hyödyntämiseksi lääketieteessä ja teollisessa tuotekehityksessä. Perustutkimuksen ja kliinisen tutkimuksen välisen sillan rakentaminen on euroopanlaajuinen haaste, jossa suomalainen ja pohjoismainen tutkimusympäristö on vahva. Infrastruktuuri tarjoaa mahdollisuuksia mm. uusien diagnostisten menetelmien kehittämiseksi, täsmähoidoille ja henkilökohtaisen lääketieteen kehittämiseksi.

BBMRI (Biobanking and Biomolecular Resources Research Infrastructure) tarjoaa perustan biopankkien aineistojen ja tietojen kokoamiselle tutkimuskäyttöön. Tärkeänä tehtävänä on aineistojen keräys- ja hyödyntämisprosessien kehittäminen (mm. lupajärjestelmät, aineistoihin pääsy, säilytysjärjestelmät ja IT-ratkaisut) kansainvälisen kilpailun vaatimalle tasolle. Biopankkien yhteiseen käyttöön saattaminen avaa myös uusia mahdollisuuksia hyötyä eurooppalaisesta integraatiosta.

ELIXIR (European Life Science Infrastructure for Biological Information) yhdistää EATRIS- ja BBMRI-hankkeita bioinformatiikan menetelmien ja tietokantojen kautta. Hankkeiden yhteistyö antaa Suomelle mahdollisuuden tavoitella vahvaa roolia Euroopassa kehittää ja ylläpitää lääketieteellisiä tietokantoja aineistoja sekä niiden linkitystä ELIXIR:in molekyylibiologiisiin aineistoihin. Tietotekniset ratkaisut ja toimintamallit (e-infrastruktuuri) ovat olennainen osa biolääketieteellisten infrastruktuurien toiminnan tukirakennetta. Kehityksen prioriteetteja ovat digitaalisten aineistojen säilytys, saatavuus ja louhinta, sekä grid-teknologia.

Hankekokonaisuudesta syntyi vuosina 2010–2012 yhteensä n. 90–100 työpaikkaa, joista pääosa uusia. Vuotuiset ylläpitokustannukset ovat vuodesta 2013 lähtien n. 4 milj. euroa, joista osa kateetaan käyttäjiltä perittävillä maksuilla. Hankekokonaisuudesta aiheutuva lisärahoitustarve olisi momentilla 29.60.50 (milj. euroa):

2009	2010	2011	2012	2013
1,0	1,0	4,0	6,45	4,0

8. Informaatiotekniikka, tietoliikenne

Informaatio- ja viestintäala työllisti Suomessa vuoden 2009 ensimmäisellä vuosineljänneksellä n. 88 000 henkilöä eli n. 12 000 henkilöä vähemmän kuin vuotta aikaisemmin, mihin vaikutti mm. kustannustoiminnan käynnissä oleva rakennemuutos. Ohjelmistoalalla, jonka osuus em. työvoimasta on n. 43 000 henkilöä, näkymät olivat toukokuussa 2009 suhteellisen myönteiset: joka neljäs tietojenkäsittelyalan yritys aikoo palkata lisää väkeä seuraavan vuoden aikana, ja vain yksi sadasta näki tarvetta irtisanomisiin. Työryhmä on tarkastellut IT- ja tietoliikennesektoria paitsi välitöntä työllisyyttä luovana myös kansantalouden kasvuedellytyksiä ja julkisen sektorin tehokkuutta ja tuottavuutta lisäävänä tekijänä.

Harkittavat muut toimenpiteet:

1) Aikaistetaan nopean laajakaistaverkon rakennusohjelmaa (LVM)

Vuosille 2009–2015 on varattu yht. 66 milj. euroa kaikkein harvimpaan asuttujen alueiden nopeiden laajakaistayhteyksien rakentamiseen valtionapuun. Koko hankkeen kustannukset ovat 200 milj. euroa. Hanke on priorisoitu myös EU:n elvytysohjelmassa siten, että maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman täydentämisellä ohjataan EU-rahoitusta 25,15 milj. euroa laajakaistahankkeelle. Hankkeen elvyttävän vaikutuksen maksimoimi-

seksi rakentaminen tulisi saada alkupainotteiseksi kuitenkin niin, että teleyrityksillä riittää resursseja myös markkinaehtoisten, tuen ulkopuolella olevien nopeiden laajakaistayhteyksien rakentamiseen. Laajakaistayhteyksien rakentamisessa 1 milj. eurolla työllistetään n. 15 htv, jolloin aikaistuva työllisyysvaikutus olisi n. 60 htv. Aiennuksesta aiheutuva lisärahoitustarve/vähennys olisi momentilla 31.40.50 (milj. euroa):

2010	2011	2012	2013
4,0	-2,0	-1,0	-1,0

2) Nopeutetaan valtion käynnissä ja suunnitteilla olevia IT-hankkeita (VM)

IT-hankkeet tuottavat kasvun edellytyksiä muodostavaa infrastruktuuria ja vahvistavat kasvun kannalta välttämätöntä osaamista. Työllistävä vaikutus voidaan helposti painottaa nuoriin. Kysymys on välttämättömistä hankkeista, jotka on järkevää toteuttaa niin pian kuin suunnittelulliset edellytykset ovat voimassa.

IT-hankkeiden nopeuttamiseen voitaisiin varata 5 milj. euroa v. 2010 (28.70.20 Tuottavuuden edistäminen). Panostus kohdennetaan hankkeisiin, joiden tuottavuus- ja taloudelliset hyödyt ovat pitkällä aikavälillä suurimmat. Koska suunnittelutyö on kesken, tässä vaiheessa ei ole vielä mahdollista yksilöidä hankkeita. Toimenpiteen välitön työllisyysvaikutus olisi arviolta 26 htv.

Tuottavuusmäärärahoista on kuitenkin mahdollista ja perusteltua jo nyt varata 1 milj. euroa opetusministeriön hallinnonalan SALAMA-hankkeen nopeuttamiseen. SALAMA-hankkeeseen sisältyy sähköisen asioinnin ja yhteisten sähköisten käsittelyprosessien kehittäminen ja käyttöönotto opetusministeriön hallinnonalan virastoissa (ensin valtionavustusten haku ja sitten muita prosesseja), mikä poistaa käsittelyn manuaalivaiheita ja nykyisin rinnakkaisen paperikäsittelyprosessin.

9. Muut ehdotukset

Työryhmä on päättänyt ehdottamaan eräitä muita toimenpiteitä, joilla arvioidaan olevan merkittävä työllisyyttä lisäävä vaikutus.

Ehdotukset:

1) Työllistämisen ja työttömyyden ehkäisyn painottaminen valtion rahoitustuissa ja investoinneissa 2009–2010

Käytettävissä olevia valtion rahoitustukia ja muuta rahankäyttöä on työryhmän käsityksen mukaan mahdollista väliaikaisesti, esim. vuosina 2009–2010, suunnata nykyistä enemmän työllisyyden lisäämiseen, erityisesti ehkäisemään pitkäaikaistyöttömyyden syntymistä. Kaikki hallinnonalat tulisi velvoittaa arvioimaan ja valmistelemaan määrärahojensa jako- ja muihin käyttöperusteisiin sellaisia väliaikaisia täydennyksiä, joilla asetetaan työttömiksi jääneiden ja suhdannetilanteen vuoksi työttömyysuhan alla olevien työllistyminen tai aktivoiminen keskeiseksi kohdentamisperusteeksi. Lähtökohtaisesti näitä tavoitteita palvelevat hankkeet tulisi asettaa etusijalle. Työllistämisperuste siis syrjäyttäisi käyttöpäätöksiä tehtäessä ainakin osin ao. rahankäytön muita perusteita.

Arvioinnin tulisi koskea lähtökohtaisesti kaikkia valtion siirtomeno- ja sijoitusmenomäärärahoja määrääjän vuosina 2009 ja 2010. Tällöin kysymykseen tulisivat mm. koulutusrahat, liikennerahat, tutkimus- ja t&k-rahoitus, yritystuet, metsärahat, vesirakentamis- ja ympäristörahat.

Esimerkiksi t&k-toiminnan työllistävää vaikutusta voitaisiin entisestään lisätä asettamalla hankkeen työllistävyydelle erityinen painoarvo tinkimättä olennaisesti hankkeelta tavoitelluista tuloksista.

Vastaavasti esimerkiksi yritystukihankkeiden valintakriteereissä olisi asetettava välittömät uudet työpaikat tai työpaikkojen säilyttäminen etusijalle.

Tarkastelun tulisi ulottua koko valtiontalouteen ml. mm. valtion rahastot. Valtion talousarvion ulkopuolisista rahastoista etenkin Palosuojelurahasto ja Öljysuojarahasto jakavat avustuksia, joiden myöntämisessä voitaisiin painottaa väliaikaisesti työllisyysnäkökohtia. Vuonna 2008 näiden rahastojen myöntämien avustusten / maksamien korvausten yhteismäärä oli yli 15 milj. euroa.

Nuorten työllistäminen

Suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle nuoren ja osaavan työvoima saatavuuden merkitys korostuu. Nuorten osaamista voidaan kartuttaa ja nuorisotyöttömyyttä ja syrjäytymistä ehkäistä panostamalla erityisesti nuorten työllistämiseen. Esimerkiksi julkisia hankintoja tai investointeja koskevissa tarjouspyynnöissä olisi mahdollista asettaa ehtoja tai kriteerejä, joissa edellytettäisiin nuorten suunnittelijoiden työllistämistä hankkeessa. Suunnittelutoimeksiantojen hankinnassa mm. LVM:n väylävirastot tulisivat kiinnittämään erityistä huomiota nuorten työllistämisen näkökulmaan. Vastaavasti esim. nuorten tutkijoiden työllistäminen voisi olla keskeisenä t&k-rahoituksen kohdentamisperusteena vuosina 2009 ja 2010.

2) Ammatillista osaamista lisäävän koulutuksen verokannusteet

Lomautettujen ja työttömien tai lomautus- ja työttömyysuhan alla olevien ammatillista osaamista lisäävä koulutus on yleensä perusteltua ja usein ainoa kestävä etenemistie. Koulutuksen hankkijoina voivat olla julkisen sektorin lisäksi myös työnantajat tai koulutettavat itse. Tällaisen, ammatillista osaamista lisäävän koulutuksen nykyistä laajempaa tukemista verotuksen keinoin tulisi pikaisesti selvittää. Kysymykseen voisi tulla työnantajan ja koulutetun veroetuuksien laajentaminen.

Ehdotettujen ja harkittavaksi esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset

Työryhmän toteutettavaksi ehdottamat toimenpiteet käynnistäisivät tai aikaistaisivat n. 700 milj. euron³ valtion rahoituspanoksella yhteensä 1 140 milj. euron hankkeet, kun huomioon otetaan yksityisen sektorin ja kuntien ns. vipuvaikutus. Ehdotukset ovat pääosin kehysneutraaleja aikaistuksia tai kehysten ulkopuolisia menoja, joten kehysvaikutus on lähes olematon vuosina 2009–2011. Osassa toimenpide-ehdotuksia on pyritty mm. jälkirahoitusmallin käyttämiseen, minkä vuoksi toimenpiteiden kehysmenoista n. 35 milj. euroa kohdistuisi vuosille 2012–2013. Näin laman hoidon kustannusvaikutuksia jaettaisiin pieneltä osin talouden nousuvuosille.

Kaikki toteutettavaksi ehdotettavat toimenpiteet työllistäisivät merkittävästi viimeistään vuodesta 2010 alkaen. Toimenpiteet aikaistaisivat työllisyyttä n. 290 htv ja toisivat uusia välittömiä työllisyysvaikutuksia n. 6 220 htv, eli yhteensä toimenpiteiden välitön työllisyysvaikutus olisi n. 6 510 htv, joka kohdistuu pääasiallisesti vuosille 2009–2010. Kerrannaisvaikutusten suuruutta ei työryhmän aikataulun puitteissa pystytty arvioimaan täsmällisesti, mutta kertoimen voidaan arvioida olevan välillä 1,1–1,3⁴, jolloin kokonaistyöllistävyys olisi 7 160–8 460 henkilötyövuotta. Lisäksi osa ehdotetuista toimenpiteistä turvaa muiden työllisyyttä ylläpitävien toimien toteutumista ja edistää siten välillisesti työllisyyttä, mitä ei ole huomioitu edellä esitettyissä laskelmissa.

³ Ei sisällä valtion hankintojen ja investointien alv-menoja.

⁴ Työryhmän ehdottamat ja harkittavaksi esittämät toimet kohdistuvat julkisiin investointeihin tai hankintoihin sekä toimiin yritysten rahoituksen turvaamiseksi ja investointien edistämiseksi (ei kotitalouksien kulutuksen kautta välillisesti vaikuttavia toimia), jolloin kerroinvaikutuksen voidaan arvioida olevan kohtuullinen.

Toimenpiteiden valtion rahoitus ja kokonaisvaikutus (ei sis. alv-menoja, milj. euroa)

	Valtion rahoitus (ml. takaus- ja korkotukitoiminta, VAR ja Finnvera)	Koko hanke yhteensä (ml. yksit. sektori ja kunnat)
Ehdotukset	707	1 142
Harkittavat	171	413
Yhteensä	878	1 555

Toimenpiteiden kehysvaikutus (milj. euroa)

	2009	2010	2011	2012-
Ehdotukset	0	0	1	68
Harkittavat	12	36	32	48
Yhteensä	12	36	33	116

Toimenpiteiden tasapainovaikutus talousarviotalouteen (ei sis. alv-menoja, milj. euroa)

	2009	2010	2011	2012-
Ehdotukset	-55	-44	-16	-84
Harkittavat	-12	-36	-32	-48
Yhteensä	-67	-80	-48	-132

Toimenpiteiden työllisyysvaikutus (htv)

	Välitön työllisyysvaikutus	Kokonaistyöllistävyys (ml. kerroinvaikutus)
Ehdotukset	6 510	7 160 – 8 460
Harkittavat	1 940	2 130 – 2 520
Yhteensä	8 450	9 290 – 10 980

Harkittavaksi esitetään toimenpiteitä yhteensä n. 170 milj. eurolla. Vipuvaikutus huomioon ottaen liikkeelle lähtisivät 410 milj. euron hankkeet. Harkittavaksi esitetyt investoinnit, hankinnat ja muut toimenpiteet olisivat myös käynnistettävissä nopeasti niin, että niistä seuraisi työllisyysvaikutuksia viimeistään vuonna 2010. Kaikkiaan niiden välitön työllisyysvaikutus tai työllisyysvaikutuksen aikaistuminen olisi n. 1 940 htv (vaikutusten pääpaino vuodella 2010). Vaikutuksesta n. 1 030 htv johtuisi aikaistuvista työmahdollisuuksista. Kerrannaisia työllisyysvaikutuksia ei pystytty arvioimaan täsmällisesti myöskään harkittavaksi esitettyjen toimenpiteiden osalta, mutta kokonaistyöllistävyys olisi arviolta 2 130–2 520 henkilötyövuotta.

Työllisyysvaikutukset kohdistuisivat suurelta osin miesvaltaisille aloille eli meri- ja puolustusteollisuuteen, IT-alalle sekä rakentamiseen.

Toteutettavaksi ja harkittavaksi ehdotetut toimenpiteet on pyritty suuntaamaan vaikeuksissa oleville toimialoille sellaisiin kohteisiin, joissa työllisyysvaikutusten ohella saavutetaan pitkän aikavälin hyötyjä. Nämä hyödyt liittyivät mm. tutkimus- kehittämis- ja innovaatiotoimintaan, viennin edistämiseen sekä osaamisen ylläpitoon ja kehittämiseen. Toimenpide-ehdotuksissa korostuvat myös ympäristö-, ilmasto- ja energianäkökohdat (mm. ilmastomuutoksen hillintä, energiatehokkuuden edistäminen, luonnonsuojelu) sekä terveystieteiden näkökohdat (home- ja sisäilmakorjaukset).

5 Ehdotettujen ja harkittavaksi esitettyjen toimenpiteiden ulkopuolelle jääneet toimenpidemahdollisuudet

Työryhmä sai käsiteltäväkseen yhteensä n. 140 ehdotusta, joita arvioitiin luvussa 3 esitettyjä arviointiperusteita apuna käyttäen. Työryhmän toimeksiannosta johdettujen arviointiperusteiden avulla pyrittiin etsimään ja valitsemaan parhaiten työryhmän toimeksiantoon sopivat toimenpide-ehdotukset eli käytännössä ne, jotka samalla kertaa palvelivat kaikkia tai hyvin useita työryhmän käyttämistä arviointiperusteita. Lisäksi työryhmän oli kiinnitettävä huomiota toimenpiteiden yhteisvaikutuksiin valtiontalouden kehyksen ja tasapainon kannalta, minkä vuoksi sinänsä työryhmän arviointiperusteisiin sopivia ehdotuksia jouduttiin jättämään työryhmän ehdotusten ja harkittavaksi esitettyjen toimenpiteiden ulkopuolelle. Näistä reunaehdoista seurasi se, että työryhmän ehdotusten ja harkittavaksi esitettyjen toimenpiteiden ulkopuolelle jäi useita yhteiskunnalliselta hyödyltään merkittäviä aloitteita.

Valintaperusteissa ehdottomana edellytyksenä oli merkittävien työllisyysvaikutusten syntyminen viimeistään vuonna 2010, mikä karsi mm. eräitä arviointiperusteisiin muuten sopivia biopoltoainien t&k&i-hankkeita sekä eräitä puutuotealan uusia tuotteita ja puurakentamista koskevia t&k&i-hankkeita. Työryhmä käsitteli myös t&k&i-toiminnan rahoituksen tasokorotusehdotusta ja päätyi katsomaan, että ehdotus liittyy lähitulevaisuuden työllisyyden lisäämistä selkeämmin erityisesti pitkän aikavälin kasvupotentiaalin vahvistamiseen, minkä vuoksi ehdotusta olisi luontevampaa käsitellä esimerkiksi ns. Tanskasen työryhmässä. Toimialoittaisen tarkastelun perusteella työryhmä jätti ehdotustensa ulkopuolelle pääasiassa suurehkoa maa- ja vesirakentamista sisältävät isot liikenneväyliin liittyvät hankkeet. Lisäksi työryhmä sai useita toimitilojen peruskorjaus- tai uudisrakentamishdotuksia erityisesti vankilakiinteistöjä, poliisin toimitiloja ja opetusministeriön toimialan toimitiloja koskien. Työryhmä ei ehdota minkään nimetyn toimitilahankkeen toteuttamista, vaan ehdottaa Senaatti-kiinteistöjen investointivaltuuden nostamista ja lisävaltuuden kohdistamista jatkovalmistelussa täsmentyviin keskeisimpiin hankkeisiin. Työryhmä sai useita informaatioteknologian käyttöönottoon ja soveltamiseen liittyviä hanke-ehdotuksia. Samalla työryhmä totesi, että viireillä on useita tietoyhteiskuntakehityksen kannalta olennaisia hankkeita, mutta niiden valmiusaste ei ollut vielä riittävä työryhmän arviointia varten. Tämän vuoksi työryhmä päätyi esittämään harkittavaksi informaatioteknologiahankkeiden määrärahalisäystä, joka kohdennettaisiin työryhmän ehdottamat kriteerit täyttäviin parhaisiin hankkeisiin sen jälkeen, kun myös vielä valmisteilla olevat hankkeet ovat arvioitavissa.

LIITE

Taulukko: Toimialaindikaattoreita

Liikevaihto		2008	2008N1	2008N2	2008N3	2008N4	2009N1	2009K4		
% -muutos, v/v										
<i>Teollisuus</i>		3,5	6,9	8,0	5,8	-5,8	-25,1			
<i>Rakentaminen</i>		10,8	14,0	15,6	15,5	0,7	-11,9			
<i>Kauppa</i>		6,6	8,3	11,0	10,1	-2,4	-14,4	-19,0		
Työllisyys		2008	2008N1	2008N2	2008N3	2008N4	2009K1	2009K4		
% -muutos, v/v										
<i>Teollisuus</i>		-1,4	-0,2	0,0	-0,2	-4,7	-6,1	-4,4		
<i>Rakentaminen</i>		6,9	12,3	9,8	3,2	2,8	-1,1	-6,1		
<i>Kauppa</i>		2,0	4,5	1,3	0,0	1,7	-1,3	-10,6		
Tuottajahinnat		2008	2008N1	2008N2	2008N3	2008N4	2009K1	2009K2	2009K3	2009K4
% -muutos, v/v										
<i>Teollisuus</i>		3,6	5,1	4,3	4,5	0,7	-3,8	-4,6	-6,1	-7,0
<i>Palvelut</i>		5,5	5,3	5,8	5,9	4,9	2,0			
Uudet tilaukset		2008	2008N1	2008N2	2008N3	2008N4	2009N1	2009K4		
% -muutos, v/v										
<i>Teollisuus</i>		-9,3	5,9	-10,8	-1,1	-29,2	-38,3	-38,8		

N= neljännesvuosi, K= kuukausi, v/v= vuosimuutos. Lähde: Tilastokeskus

Taulukko: Teollisuustuotannon keskeiset luvut

	Tuotannon volyyymi	Viennin arvo	Uudet tilaukset	Suhdanne- tilanne	Suhdanne- näkyvät
	2009 K1-4	2009 K1-3	2009 K1-4	2009 K5	2009 K5
	%-m. v/v	%-m. v/v	%-m. v/v		
Teollisuus/tavaravienti	-21	-35	-38	-70	-26
Elintarviketeollisuus	-4	-16		-21	-29
Teva-teollisuus	-26	-24	-27	-71	-30
Puuteollisuus	-36	-44		-100	-15
Paperiteollisuus	-30	-34	-29	-96	5
Painaminen	-21			-78	-34
Kemianteollisuus	-18	-31	-22	-79	-30
Rakennustuoteteollisuus	-35			-80	-40
Metallien jalostus	-34	-61			
Metallituotteiden valmistukset	-26	-16			
Koneiden ja laitteiden valmistus	-22	-17	-59*		
Sähkö- ja elektroniikkatuotteet	-24	-38	-33*		
Kulkuneuvojen valmistus	-39	-45			
Metalliteollisuus/teknologiateollisuus	-27		-44	-66	-28

* Teknologiateollisuuden kysely: koneet ja metallituotteet, sähkö- ja elektroniikkatuotteet, 2009 K1-3. Lähde: Tilastokeskus, Tulli ja EK

Taulukko: Teollisuuden toimialojen tilauskannan kehitys, huhtikuu 2009

	Suhdannetilanne			Poikkeama
	NYT	2000-luku	Pitkä AV	nyt vs. 2000-l.
Koko tehdasteollisuus	-65	-4	-8	-61
Elintarviketeollisuus	-22	-2	-5	-20
Tekstiiliteollisuus	-61	-7	-7	-53
Vaateteollisuus	-26	-14	-15	-12
Laukku- ja kenkäteoll.	-79	6	4	-84
Puuteollisuus	-85	-24	-26	-61
Paperiteollisuus	-99	-22	-21	-77
Painaminen	-57	-10	-7	-47
Kemian teollisuus	-65	-3	-4	-62
Kumiteollisuus	-74	-10	-7	-64
Mineraaliteollisuus	-91	2	0	-92
Metallien valmistusteoll.	-79	-1	-10	-78
Koneteollisuus	-42	13	8	-54
Sähkökoneteollisuus	-73	6	3	-80
Lääketeollisuus	-75	-9	-4	-66
Autoteollisuus	-77	1	-11	-78

Taulukko: Teollisuuden toimialojen työllisyysodotus, huhtikuu 2009

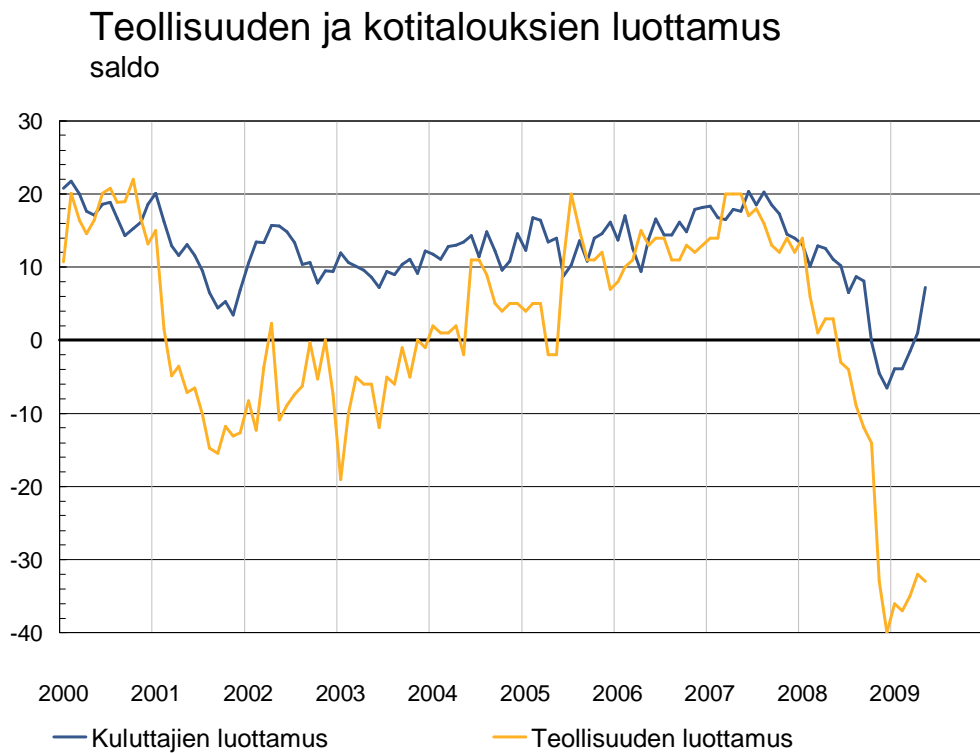
	Suhdannetilanne			Poikkeama
	NYT	2000-luku	Pitkä AV	nyt vs. 2000-l.
Koko tehdasteollisuus	-50	-10	-14	-40
Elintarviketeollisuus	-13	-22	-23	9
Tekstiiliteollisuus	-47	-24	-20	-23
Vaateteollisuus	-63	-36	-30	-27
Laukku- ja kenkäteoll.	-9	-0	-1	-8
Puuteollisuus	-49	-15	-15	-34
Paperiteollisuus	-58	-34	-29	-25
Painaminen	-60	-18	-19	-42
Kemian teollisuus	-45	-9	-10	-35
Kumiteollisuus	-73	-11	-1	-61
Mineraaliteollisuus	-61	-8	-8	-53
Metallien valmistus- teoll.	-54	-5	-7	-49
Koneteollisuus	-61	-4	-6	-57
Sähkökoneteollisuus	-94	10	9	-104
Lääketeollisuus	-32	-1	2	-31
Autoteollisuus	-40	-12	-11	-27

Taulukko: Rakentamisen suhdannetilanne ja -näkymät, huhtikuu 2009

Luottamusindikaattori	Suhdannetilanne			Poikkeama		
	NYT	2000- luku	Pitkä av	nyt vs. 2000-l.		
Koko rakentaminen	-57	3	-10	-59		
Talonrakentaminen	-65	1	4	-65		
Asuinrakentaminen	-68	1	4	-69		
Muu talonrak.	-37	5	5	-42		
M&V-rakentaminen	39	15	17	24		
Tuotanto viim. 3 kk aikana						
Koko rakentaminen	-41	20	10	-60		
Talonrakentaminen	-41	17	22	-58		
Asuinrakentaminen	-42	17	23	-59		
Muu talonrak.	-37	19	18	-55		
M&V-rakentaminen	4	34	35	-29		
Tilaukannan kehitys						
Koko rakentaminen	-67	1	-14	-69		
Talonrakentaminen	-74	-0	-1	-74		
Asuinrakentaminen	-75	-1	-2	-74		
Muu talonrak.	-62	5	0	-67		
M&V-rakentaminen	21	15	17	5		
Työllisyysodotukset seur. 3 kk eteenpäin						
Koko rakentaminen	-46	4	-5	-49		
Talonrakentaminen	-55	2	10	-57		
Asuinrakentaminen	-61	2	9	-63		
Muu talonrak.	-13	5	9	-18		
M&V-rakentaminen	58	14	17	43		
Tuotantoa eniten rajoittavat tekijät (%-os. vast.)						
	Kysyntä	Sää	Työv.	Materiaali	Rahoitus	Muu
Koko rakentaminen	58	5	7	0	9	4
Talonrakentaminen	63	1	4	0	9	4
Asuinrakentaminen	64	1	6	0	10	4
Muu talonrak.	58	1	0	0	2	5
M&V-rakentaminen	7	42	49	1	1	1

Lähde: EU komissio

Kuvio: Teollisuuden ja kuluttajien luottamus, toukokuu 2009

Lähde: EK, TK
28.5.2009/VM/KO/20958.xls

LIITE

Työlliset 2008QI - 2009QI (TOL 2008)

	2008/I	2008	2009/I	muutos 2008/I 2009/I
Toimialat yhteensä	2474	2531	2448	-1,1 %
A-B Maatalous, metsätalous, kalatalous; kaivostoiminta	111	119	115	3,6 %
C Teollisuus	411	417	386	-6,1 %
Elintarvikkeiden, tekstiilien ja vaatteiden valmistus	50	51	45	-10,0 %
Sahatavaran ja paperin sekä paperituotteiden valmistus; painaminen ja jäljentäminen	75	72	62	-17,3 %
Kemikaalien, lääkkeiden yms. valmistus	56	53	52	-7,1 %
Metallien jalostus; metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet)	63	68	66	4,8 %
Elektronisten ja optisten tuotteiden, sähkölaitteiden, koneiden ja kulkuneuvojen valmistus	129	135	127	-1,6 %
Huonekalujen ym. valmistus; koneiden ja laitteiden huolto ja asennus	38	39	34	-10,5 %
D-E Sähkö-, kaasuu-, lämpö-, vesi, viemäri- ja jätevesihuolto	24	25	28	16,7 %
F Rakentaminen	174	186	172	-1,1 %
Talonrakentaminen	66	69	61	-7,6 %
Maa- ja vesirakentaminen	19	21	24	26,3 %
Erikoistunut rakennustoiminta	89	96	87	-2,2 %
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	302	311	298	-1,3 %
Moottoriajoneuvojen tukku- ja vähittäiskauppa sekä korjaus	47	47	46	-2,1 %
Tukkukauppa (pl. moottoriajoneuvojen kauppa)	101	101	93	-7,9 %
Vähittäiskauppa (pl. moottoriajoneuvojen kauppa)	154	162	158	2,6 %
H Kuljetus ja varastointi	149	153	154	3,4 %
Maa-, vesi- ja ilmailiikenne	95	98	102	7,4 %
Varastointi ja liikennettä palveleva toiminta; posti- ja kuriiritoiminta	55	55	52	-5,5 %
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	85	88	83	-2,4 %
J Informaatio ja viestintä	100	95	88	-12,0 %
K-L Rahoitus- ja vakuutustoiminta; kiinteistöala	69	71	70	1,4 %
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	146	151	149	2,1 %
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	98	102	97	-1,0 %
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus	115	117	113	-1,7 %
P Koulutus	173	165	169	-2,3 %
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	375	382	387	3,2 %
R Taiteet, viihde ja virkistys	51	52	49	-3,9 %
S-U Muu palvelutoiminta yms.	80	84	81	1,3 %

Lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus huhtikuu 2009